TITI LIVII PATAVINI DECADVM XIIII. EPITOME.

LVGDVNI APVD SEB. GRYPHIVM,
1542.

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

TITI LIVII
PATAVINI HISTORI- ARVM AB VRBE condita libri primi

EPITOME.

ADVENTVS Aeneæ in Italiã,
& res ab eo geſtæ, Aſcanij regnũ
Albæ, & Syluij Aeneæ, ac dein-
ceps Syluiorũ regum primo libro
continentur. Numitoris filia à
Marte compreſſa. nati Romulus,
& Remus. Amulius obtruncatus.
Vrbs à Romulo condita. Senatus lectus. Cum Sabinis
bellatum. Opima ſpolia Ioui Feretrio lata. In centurias
populus diuiſus. Fidenates, & Veientes uicti. Romulus
conſecratus. Numa Pompilius ritus ſacrorum tradidit:
Iano templum conſtituit: eiuſq; portã, pacatis omnibus
circà populis, primus clauſit: cũ dea Aegeria ſibi cõgreſ
ſus nocturnos eſſe ſimulãs, feroces populi animos ad re-
ligionẽ perpulit. Tullus Hoſtilius Albanos bello petijt.
Poſt hæc trigeminorũ pugna. Horatius abſolutus. Metij
Suffetij ſuppliciũ. Alba diruta Albani in ciuitatẽ rece-
pti. Sabinis bellũ indictũ. Ad poſtremũ fulmine abſum-
ptus eſt. Ancus Martius cærimonias à Numa inſtitutas
renouauit: Latinis uictis, & ad ciuitatẽ aſcitis mõtẽ A-
uentinũ aßignauit: Politoriũ urbẽ Latinorũ bello repe
titã, quam priſci Latini occupauerãt, diruit: pontẽ ſubli
ciũ in Tyberim fecit: Ianiculũ collẽ urbi addidit: fines im

perij protulit: Oſtiã cõdidit. Tarquinius Priſcus in An ci amicitiã receptus. Centũ additis patrum numerũ au= xit: Latinos ſubegit: circũ deſignauit: ludos edidit: Sabi= norũ bello potitus, equitũ centurias ampliauit. Tentãdæ ſcientiæ cauſa Accij Nauij auguris, conſuluiſſe fertur, an id, de quo cogitaret, effici poſſet: quod cũ ille fieri poſſe reſpõdiſſet: iuſsiſſe eũ nouacula cotẽ præcidere: idq; pro tinus factũ. Sabinos præterea acie uicit: urbẽ muro cir= cũdedit: cloacas fecit. Seruius Tullius natus ex captiua Corniculana, cui puero in cunis poſito caput arſiſſe tradi tũ eſt: Veientes atq; Hetruſcos prælio fudit, cenſum pri= mus omniũ egit: luſtrũ condidit: claſſes, cẽturiasq; deſcri pſit: Pomœriũ protulit: colles urbi, Quirinalẽ, Vimina= lem, Eſquilinũq; adiecit: templũ Dianæ cum Latinis in Auentino fecit. Lucius Tarquinius Superbus, occiſo Ser uio eius ſocero, inuaſit regnum, quo die ſcelerata Tullia per patris iacentis corpus carpentũ egit. Armatos circa ſe ad cuſtodiã corporis ſui habuit: Turnum Herdonium fraude interemit: bellũ cum Volſcis geſsit: & ex eorum præda templũ Ioui in Capitolio fecit. Terminus, & Iu= uentas non addixere: quorũ aræ moueri non potuerunt. Filius Sextus Tarquinius dolo Gabios in poteſtatem ſuã redegit. Huius filijs Delphos profectis, & conſulenti= bus, quis eorũ regnaturus eſſet Romæ: dictũ eſt, cum re= gnaturum, qui primus matrẽ oſculatus eſſet. quod reſpon ſum cum ipſi aliter interpretarentur: Iunius Brutus, qui cum ijs profectus erat, prolapſum ſe ſimulauit: & terrã oſculatus eſt. Idq; factum eius euentus rei comprobauit. nam cum impotenter ſe gerendo Tarquinius Superbus o mnes in odium ſuum adduxiſſet: ad ultimum propter ex pugnatam nocturna ui à Sex. filio eius Lucretiæ pudici= tiam,

tiam, quæ uocato patre ad ſe Tricipitino, & uiro Collatino obteſtata ne inulta mors eius eſſet, cultro ſe interemit. Bruti opera maxime expulſus eſt: cum regnaſſet annos uiginti quinq;. Tunc conſules primum creati ſunt L. Iunius Brutus, & L. Tarquinius Collatinus.

LIBRI II.

BRutus iureiurando populum aſtrinxit: neminem regnare Romæ paſſurum: Tarquinium Collatinũ collegam ſuum propter affinitatem Tarquiniorum ſuſpectum, coëgit cõſulatu ſe abdicare, & ciuitate cedere: bona regum diripi iuſſit: agrũ Marti conſecrauit: qui Campus Martius nominatus eſt. adoleſcentes nobiles, in quibus ſuos quoq;, & fratris filios, quia cõiurauerant de recipiendis regibus, ſecuri percuſſit: ſeruo indici, cui Vindicius nomen fuit, libertatem dedit: ex cuius nomine uindicta eſt appellata. Cum aduerſus reges, qui contractis Veientium, & Tarquiniorum copijs bellum intulerant, exercitum duxiſſet: in acie cum Arunte filio Superbi cõmortuus eſt: eumq; matronæ annum luxerunt. L. Valerius cõſul legem de prouocatione ad populum tulit. Capitolium dedicatum eſt. Porſena rex Cluſinorum, bello pro Tarquinijs ſuſcepto, cum ad Ianiculum ueniſſet: ne Tyberim tranſiret, uirtute Coclitis Horatij prohibitus eſt. qui, dum alij pontem ſublicium reſcindunt: ſolus Hetruſcos ſuſtinuit: & ponte rupto armatus ſe in flumen miſit: & ad ſuos tranauit. Alterum acceßit uirtutis exemplum à Mutio, qui, cum ad feriendum Porſenam caſtra hoſtium intraſſet, occiſo ſcriba, quem regem eſſe putabat, comprehenſus, impoſitam altaribus manum, in quibus ſacrificatum erat, exuri paſſus eſt: dixitq;: tales trecentos eſſe coniuratos in mortem ipſius regis. quorum ad

miratione coactus Porſena pacis conditiones ferre, bellum omiſit, acceptis obſidibus. ex quibus uirgo una Clœlia deceptis cuſtodibus per Tyberim ad ſuos tranauit: & cum reddita eſſet, à Porſena honorifice remiſſa, eque ſtri'que ſtatua donata eſt. Ap. Claudius ex Sabinis Romam transfugit: ob hoc Claudia tribus adiecta eſt. Numerus tribuum ampliatus eſt: ut eſſent triginta una. Aduerſus Tarquiniũ Superbũ cum Latinorũ exercitu bellũ inferentẽ A. Poſthumius dictator proſpere pugnauit apud lacũ Regillũ. Plebs, cum propter nexos ob æs alienũ Sacrũ in montẽ ſeceſsiſſet: conſilio Menenij Agrippæ à ſeditione reuocata eſt. Idẽ Agrippa cũ deceſsiſſet, propter paupertatẽ publico impendio elatus. Tribuni plebis quinq; creati ſunt. Oppidũ Volſcorum Corioli captũ eſt uirtute & opera Cn. Martij: qui ob hoc Coriolanus uocatus eſt. T. Latinus uir de plebe, cũ in uiſu admonitus eſſet, ut de quibuſdã religionibus ad ſenatũ perferret: & neglexiſſet: amiſſo filio, debilis factus, poſteaquam delatus ad ſenatũ lectica, eadẽ illa indicauerat, uſu pedũ recepto, domũ reuerſus eſt. Cũ Cn. Martius Coriolanus, qui in exiliũ pulſus, dux Volſcorũ factus exercitũ hoſtiũ urbi primo admouiſſet: & miſsi ad eũ primũ legati, poſtea ſacerdotes fruſtra deprecati eſſent, ne bellũ patriæ inferret: Veturia mater, & Volumnia uxor impetrauerũt ab eo, ut recederet. Lex agraria primũ lata eſt. Sp. Caſsius cõſularis regni crimine damnatus eſt, necatusq;. Oppia uirgo ueſtalis ob inceſtũ uiua defoſſa eſt. Cũ uicini hoſtes Veientes incõmodi magis, quàm graues eſſent: familia Fabiorũ id bellũ gerẽdũ depopoſcit: miſitq; in id trecẽtos ſex armatos: qui ad Cremerã ad unũ ab hoſtibus cæſi ſunt, uno impubere domi relicto. Res præterea aduerſum

uerſum Volſcos, & Aequos, & Veientes, & ſeditiones inter patres, plebemq́; continet. Appius Claudius conſul, cum aduerſus Volſcos cõtumacia exercitus male pugnatum eſſet, decimum quenque militum fuſte percuſſit.

LIBRI III.

SEditiones de agrarijs legibus factæ: Capitolium ab exulibus, & ſeruis occupatũ, cæſis ijs receptũ eſt. Cẽſus bis actus eſt. priore luſtro cenſa ſunt ciuium capita centũ, quatuor & uiginti milia, CCXIIII. *præter orbos, orbasq́; ſequenti*, XXXXII. *milia*, CCCCXIX. *Cum aduerſus Aequos res male geſta eſſet*: L. *Quintius Cincinnatus dictator factus, cũ rure intentus ruſtico operi eſſet: ad bellũ gerendum accerſitus eſt. Is uictos hoſtes ſub iugũ miſit. Tribunorum plebis numerus ampliatus eſt, ut eſſent decẽ*, XXXVI. *anno à primis tribunis plebis. Petitis per legatos, & allatis Atticis legibus, ad cõſtituendas eas, proponendasq́; decemuiri pro conſulibus ſine ullis alijs magiſtratibus creati, altero & trecenteſimo anno, quàm Roma cõdita erat: & ut à regibus ad cõſules, ita à cõſulibus ad decemuiros translatũ imperiũ. Ii decẽ tabulis legũ poſitis, cũ modeſte ſe in honore geſſiſſent: & ob id in alterũ quoq; annũ eundẽ eſſe magiſtratum placuiſſet: cũ cõplura impotenter feciſſent: magiſtratum noluerunt deponere: & in tertiũ annũ detinuerunt: donec inuito eorũ imperio finẽ attulit libido Ap. Claudij. qui cũ in amorẽ uirginis incidiſſet: ſummiſſo, qui eam in ſeruitutem peteret; neceßitatem patri eius Virginio impoſuit, rapto ex taberna proxima cultro, ut filiam interimeret: cum aliter eam tueri nõ poſſet, ne in poteſtatẽ ſtuprum illaturi ueniret. hoc tam magnæ luxuriæ exemplo plebs incitata montem Auentinũ occupauit: coëgitq́;*

decemuiros abdicare ſe magiſtratu, ex quibus Appius, & unus collegarum, qui præcipue pœnam meruerant, in carcerem coniecti: cæteri in exilium acti. Res præterea contra Sabinos, & Volſcos, & Aequos proſpere geſtas continet: & parum honeſtum populi Romani iudicium: qui iudex inter Ardeates & Aricinos ſumptus, agrum de quo ambigebatur ſibi adiudicauit.

LIBRI IIII.

LEx de connubio patrum & plebis contentione magna, patribus repugnantibus, perlata eſt à trib. pl. Aliquot annis res populi Ro. domi militiæq; per hoc genus magiſtratus adminiſtratæ ſunt. Item cenſores tunc primum creati ſunt. Ager Ardeatinus Romani populi iudicio ablatus, miſſis in eum colonis, reſtitutus eſt. Cum fame populus Ro. laboraret, Sp. Melius eques Romanus frumentum populo ſua impenſa largitus eſt: & ob id factum conciliata ſibi plebe, regnum affectans, à C. Seruilio Hala magiſtro equitũ iuſſu Quintij Cincinnati dictatoris occiſus eſt. L. Minutius index boue aurata donatus eſt. Legatis Romanis à Fidenatibus occiſis, quoniam ob Remp. occubuerant, ſtatuæ in roſtris poſitæ ſunt. Cornelius Coſſus tribunus militum, occiſo Tolumnio rege Veientium, opima ſpolia ſecunda retulit. Mamercus Aemylius dictator cenſuræ honore, qui antea per quinquẽnium gerebatur: anni & ſex menſium ſpatio finito, ob eam rem à cenſoribus notatus eſt. Fidenæ in poteſtatem redactæ: eo'que coloni miſſi ſunt. quibus occiſis Fidenates cum deſciſſent à populo Ro. à Mamerco Aemylio dictatore uicti ſunt: & Fidenæ captæ. Coniuratio ſeruorum oppreſſa eſt. Poſthumius tribunus militum propter crudelitatem ab exercitu occiſus eſt. Stipendium

ex ærario tum primum militibus datum eſt. Res *præterea geſtas aduerſum* Volſcos, *&* Veientes *continet.*

LIBRI V.

IN *obſidione* Veiorum *hybernacula militibus facta ſunt. ea res cum eſſet noua, indignationem tribunorum plebis mouit, querentiū non dari plebi nec per hyemem militiæ requiem.* Equites *tum primum equis ſuis merere cœperunt. Cum inundatio in lacu* Albano *facta eſſet, uates, qui eam rem interpretaretur, ab hoſtibus captus eſt.* Furius Camillus *dictator decem annos obſeſſos* Veios *cepit: ſimulachrum* Romam *tranſtulit: decimam partem prædæ* Delphos Apollini *miſit. Idem tribunus militum, cum* Faliſcos *obſideret, proditos hoſtium filios parentibus remiſit: ſtatimq; deditione facta,* Faliſcorum *uictoriam iuſtitia conſecutus eſt. Cum alter ex cenſoribus,* Iulius *deceßiſſet: in locum eius* M. Cornelius *ſuffectus eſt. nec id poſtea factum eſt: quoniam eo luſtro à* Gallis Roma *capta eſt.* Furius Camillus, *cum dies à* L. Apuleio *trib. pl. dicta eſſet, in exilium abijt. Cum* Senones Galli Cluſium *obſiderent, & legati à ſenatu miſſi ad componendum inter eos &* Cluſinos *pacem, pugnantes contra* Gallos *in acie* Cluſinorum *ſtetiſſent: hoc facto eorum concitati* Senones *urbem infeſto exercitu petierunt: fuſis'que ad* Alliam *flumen* Romanis, *cepere urbem, præter* Capitolium*: in quod ſe iuuenes contulerant. maiores natu cum inſignibus honorum, quos quiſque geſſerat, in ueſtibulis ædium ſedentes occiderunt. & cum per auerſam partem* Capitolij *iam in ſummum euaſiſſent: proditi clangore anſerum,* M. Manlij *præcipue opera, deiecti ſunt. coactis deinde propter famem*

Romanis deſpondere, ut mille pondo auri darent: & hoc pretio finem obſidionis emerent: Furius Camillus dictator abſens creatus inter pendendum aurum cum exercitu uenit: & Gallos poſt ſextum menſem urbe expulit: cecidítq;. Aedes Loquutio facta: quo loco ante urbem captam uox audita erat, aduentare Gallos. Dictum eſt ad Veios migrandum eſſe, propter incenſam, & dirutam urbem. quod conſilium Camillo autore diſcuſſum eſt. Mouit populum uocis quoq; omen ex centurione auditæ. qui, cum in forum ueniſſet, manipularijs ſuis dixerat: ſta miles: hic optime manebimus.

LIBRI VI.

RES aduerſus Aequos, & Volſcos, & Hetruſcos proſpere geſtas continet. Quatuor tribus additæ ſunt: Stellatina, Sabbatina, Promentina, Arnienſis. M. Manlius, qui Capitolium á Gallis defenderat: cum obſtrictos ære alieno liberaret: nexos exolueret: crimine affectati regni damnatus, de ſaxo Tarpeio deiectus eſt. in cuius notam S.C. factum eſt: ne cui de Manlia gente Marco cognomẽ eſſet. C. Licinius, & L. Seſtius tribb. pl. legem promulgarunt: ut conſules etiam ex plebe fierent: qui ex patribus creabantur. eam legem cum magna contentione repugnantibus patribus, cum iydem tribuni plebis per quinquennium ſoli magiſtratus fuiſſent, pertulerunt. & primus omnium ex plebe conſul L. Sextius creatus eſt. Lata eſt altera lex: ne cuiquam plus quingentis iugeribus agri liceret poßidere.

LIBRI VII.

DVO noui magiſtratus adiecti ſunt: prætura, & ædilitas curulis. Peſtilentia ciuitas laborauit: eamq; inſignem fecit mors Furij Camilli. cuius remedium, & finis cum

nis cum per nouas religiones quæreretur: ludi ſcenici tunc primũ facti ſunt. Cum dies L. Manlio *dicta eſſet á* M.Pōpeio *trib.pl.propter delectum acerbe factũ, & ob* T.Manliũ *filium relegatũ ſine ullo crimine: adoleſcens ipſe,cuius relegatio patri obijciebatur:uenit in cubiculum tribuni: ſtrictoq́; gladio coëgit eũ in uerba ſua iurare:non perſeueraturũ ſe in accuſatione. tunc omnia per nitioſa omiſſa ſunt.* In *patētem uoraginem urbis* Romæ *Curtius armatus equo ſe præcipitauit: eaq́; expleta eſt.* Manlius *adoleſcens qui patrē á tribunitia uexatione liberauerat:contra* Gallum *prouocantē aliquem ex militibus* Romanis,*in ſingulare certamen deſcēdit: eiq́; occiſo torquem aureũ detraxit:quē ipſe poſtea tulit, & ex eo* Torquatus *eſt nuncupatus.Duæ tribus additæ:* Pontina, & Publicia. Licinius Stolo *lege ab ipſo lata dãnatus eſt: quod plus quingentorum iugerũ agri poßideret.* M.Valerius *trib.militũ* Gallum,*á quo prouocatus erat:inſidente galea coruo, & unguibus roſtroq́; infeſtante hoſtem, interemit:& ex eo* Coruini *nomen accepit:cōſulq́; proximo anno creatus eſt ob uirtutē:cum* XXIII. *ageret annum. Amicitia cum* Carthaginienſibus *iuncta.* Campani,*cum urgerentur á* Samnitibus *bello: auxilio aduerſus eos á ſenatu petito,cum id non impetrarent: urbem, atq́; agros populo* Romano *dediderunt. ob quam cauſam ea, quæ populi* Romani *facta eſſent: defendi bello aduerſus* Samnites *placuit.* Cum ab A.Cornelio *conſule exercitus in iniquum locum deductus in magno diſcrimine eſſet,*P.Decij *tribuni militũ opera ſeruatus eſt. qui occupato colle ſuper id iugum,in quo Sãnites ſederant: occaſionem conſuli in æquiorem locum euadendi dedit: ipſe ab hoſtibus circumſeſſus erupit.* Milites Romani,

qui Capuæ

qui Capuæ in præſidio erant relicti: cum de ea occupanda urbe conſpiraſſent: & detecto conſilio, metu ſupplicij à populo Romano deſciſſent: per M. Valerium Coruinum dictatorem, qui conſilio ſuo eos à furore reuocauerat, patriæ reſtituti ſunt.

LIBRI VIII.

LAtini cum Campanis defecerunt: & miſsis legatis ad ſenatum conditionem tulerunt: ut, ſi pacem habere uellent: alterum ex Latinis conſulem facerent. Qua legatione perlata, prætor eorum Annius de Capitolio ita prolapſus eſt, ut exanimaretur. T. Manlius cõſul filium ſuum, quòd contra edictum pugnauerat aduerſum Latinos: quamuis proſpere pugnaſſet: ſecuri percuſsit. Laborantibus Romanis, P. Decius tunc cum Manlio deuouit ſe pro exercitu: & concitato equo cum in medios hoſtes ſe intuliſſet, interfectus morte ſua Romanis uictoriã reſtituit. Latini in deditionem uenerunt. T. Manlio in urbem reuerſo nemo ex iuuentute obuiam proceſsit. Minucia uirgo Veſtalis inceſti damnata eſt. Auſonibus uictis, in oppidum Cales colonia deducta eſt. Item Fregellæ colonia deductæ ſunt. Veneficium complurium matronarum deprehenſum: quarum plurimæ ſtatim epotis medicaminibus perierunt. Lex de ueneficio tunc primum conſtituta eſt. Priuernatibus, cum rebellaſſent: uictis ciuitas data eſt. Palæpolitani uicti bello: & obſidione in deditionem uenerunt. Q. Publilio, qui eos obſederat, primum imperium prolatum: & per conſules ei decretus triumphus. Plebs nexu liberata eſt propter Lucij Papyrij creditoris libidinem: qui C. Publilio debitori ſuo ſtuprum inferre uoluerat. Cum L. Papyrius dictator reuerſus in urbem ab exercitu eſſet propter auſpicia repetenda:

repetenda, Q. Fabius magiſter equitum occaſione rei bene gerendæ inuitatus, contra edictum eius præliatus eſt: qui proſpere aduerſus Samnites pugnauit. ob eam cauſam cum dictator de magiſtro equitum ſupplicium ſumpturus uideretur, Fabius Romam profugit: & cum cauſa parum proficeret, populi precibus donatus eſt. Res præterea contra Samnites proſpere geſtas continet.

LIBRI IX.

Titus Veturius, & Sp. Poſthumius apud Caudinas furcas, deducto in locum iniquum exercitu cum nulla ſpes euadendi eſſet, fœdere cum Samnitibus facto, & ſexcentis equitibus Romanis obſidibus datis, ita exercitum abduxerunt, ut omnes ſub iugum mitterentur, iidemque autore Sp. Poſthumio c o s. qui in ſenatu ſuaſerat, ut eorum deditione, quorum culpa tam deforme fœdus ictum erat, publica fides liberaretur: cum duobus trib. plebis, & omnibus, qui per fœdus ſpoponderant, dediti Samnitibus non ſunt recepti. nec ita multo poſt fuſis à Papyrio Curſore Samnitibus, & ſub iugum miſſis, receptiſq; ſexcentis equitibus Romanis, qui obſides dati erant: pudor prioris flagitij abolitus. Tribus duæ adiectæ ſunt; Vfentina, & Falerina. Sueſſa, & Pontiæ coloniæ deductæ ſunt. Ap. Claudius cenſor aquam Claudiam perduxit: uiam ſtrauit, quæ Appia uocata eſt: libertinorum filios in ſenatu legit. ideoq;, quoniam is ordo uidebatur inquinatus indignis, ſequentis anni conſules in ſenatu legendo obſeruauerunt: quemadmodum ante per proximos cēſores obſeruatum fuerat. Res præterea contra Apulos, Hetruſcos, Marſos, Vmbros, Pelignos, Aequos, & Samnites, quibus fœdus erat reſtitutum, proſpere geſtas continet. Flauius Scriba liber-

tino

tino patre natus ædilis curulis fuit,per forenſem factio=nem creatus,quæ,cum comitia & campum turbaret, & in iis propter nimias uires dominaretur,à Q.*Fabio cenſore in quatuor tribus redacta eſt: eaq́; res Fabio Maximo nomen dedit.*

LIBRI X.

COloniæ deductæ ſunt Sora,& Alba. Carſeoli Marſi in deditionem accepti ſunt. Collegium augurum ampliatum eſt:ut eſſent nouem:cum antea quaterni fuiſſent. Lex de prouocatione ad populum à Valerio conſule tunc primum lata eſt. Duæ tribus adiectæ ſunt: Anienſis & Terentiana. Samnitibus bellum indictum:& aduerſus eos proſpere pugnatum eſt. Cum aduerſus Hetruſcos,Vmbros,Samnites,Gallos P. Decio,& Q. Fabio ducibus pugnaretur: Romanus'que exercitus in maximo eſſet diſcrimine: P. Decius ſecutus exemplum patris deuouit ſe pro exercitu: & morte ſua uictoriam eius pugnæ populo Romano dedit. Papyrius Curſor Samnitium exercitum, qui iureiurando aſtrictus ſuo: quo maiore conſtantia uirtutis in aciem deſcenderet: fudit. Cenſus actus eſt: luſtrum conditum. cenſa ſunt ciuium capita ducenta ſexagintaduo millia,& trecenta uigintiduo.

LIBRI XI.

CVM Fabius Gurges cõſul male aduerſum Samnites pugnaſſet:& ſenatus de remouendo eo ab exercitu ageret:Fabius Maximus pater deprecatus hanc ſibi ignominiam, eo maxime ſenatũ mouit,quòd iturũ ſe filio legatũ pollicitus eſt:idq́; præſtitit,atque eius conſilijs,& opera filius

conſul

conſul adiutus,cæſis Samnitibus triumphauit: C. Pontium imperatorem Samnitium ductum in triumpho ſecuri percußit. Cum ciuitas peſtilentia laboraret, mißis legatis, ut Aeſculapij ſignũ Romam ab Epidauro tranſferrent: anguem, qui ſe in nauem eorum contulerat, in quo ipſum numen eſſe conſtabat, deportauere: eóque in inſulam Tyberis egreſſo, eodem loco ſedes Aeſculapij conſtituta eſt. L.Poſthumius conſularis, quoniam, cum exercitui præeſſet, opera militum in agro ſuo uſus eſſet, damnatus eſt. Cum Samnitibus pacem petentibus fœdus quarto renouatum eſt. Curius Dentatus conſul Samnitibus cæſis, & Sabinis, qui rebellauerant, uictis, & in deditionem acceptis, bis in eodem magiſtratu triumphauit. Coloniæ deductæ ſunt, Caſtrum, Sena, Adria. Triumuiri capitales tunc primum creati ſunt. Cenſus actus eſt: luſtrum conditum. cenſa ſunt ciuium capita CCLXXIII.*milia. Plebs propter æs alienum, & graues, & longas ſeditiones ad ultimum ſeceßit in Ianiculum: unde à Q. Hortenſio dictatore deducta eſt: isq́; in ipſo magiſtratu deceßit. Res præterea contra Volſinienſes geſtas continet: item aduerſus Lucanos: contra quos auxilium Tyrrhenis ferre placuerat.*

LIBRI XII.

Cum legati Romanorum à Gallis Senonibus interfecti eſſent: bello ob id Gallis indicto, L. Cæcilius prætor cum legionibus ab ijs cæſus eſt. Cum à Tarentinis claßis Romana direpta eſſet, duce, qui præerat claſſi, occiſo: legati ad eos à ſenatu, ut de ijs iniurijs quererentur, mißi, pulſati ſunt. ob id bellum ijs indictum eſt. Samnites defecerunt. Aduerſus eos, & Lucanos, & Brutos, & Hetruſcos aliquot prælijs à cõpluribus ducibus

bene

bene pugnatum eſt. Pyrrhus Epirotarum rex, ut auxilium ferret Tarentinis, in Italiam uenit. Cum in præſidium Rheginorum legio Campana cum præfecto Decio Iubellio miſſa eſſet: occiſis Rheginis Rhegium occupauit.

LIBRI XIII.

VAlerius Leuinus conſul parum proſpere aduerſus Pyrrhum pugnauit: elephantorum maxime inuſitata facie territis militibus. Poſt id prælium cum corpora Romanorum, qui in acie ceciderant, Pyrrhus inſpiceret: omnia uerſa in hoſtem inuenit: populabundusq; ad urbem Romam proceßit. C. Fabricius miſſus ad eum, ut de redimendis captiuis ageret: fruſtra ut patriam deſereret, à rege tẽtatus eſt. captiui ſine pretio remißi ſunt. Cyneas legatus à Pyrrho ad ſenatum miſſus petijt, ut componendæ pacis cauſa rex in urbem reciperetur. de qua re cum ad frequentiorem ſenatum referri placuiſſet: Ap. Claudius, qui propter inualitudinem oculorum iam diu à conſilijs publicis abſtinuerat, uenit in curiam: & ſentẽtia ſua tenuit, ut id Pyrrho negaretur. P. Domitius cenſor primus ex plebe luſtrum condidit. cenſa ſunt ciuium capita CCLXXVIII. *milia,* CCXII. *Iterũ aduerſus Pyrrhum dubio euentu pugnatum eſt. Cum Carthaginienſibus quarto fœdus renouatum eſt. Cum C. Fabricio conſuli is, qui ad eum à Pyrrho transfugerat, polliceretur ſe regi uenenum daturum, cum indicio ad regem remiſſus eſt. Res præterea contra Hetruſcos, Lucanos, & Brutios, & Sãnites proſpere geſtas cõtinet.*

LIBRI XIIII.

PYrrhus in Siciliam traiecit. Cum inter alia prodigia fulmine deiectum eſſet in Capitolio Iouis ſignũ, caput

caput eius per aruſpices inuentum eſt. Curius Dentatus, cum delectum haberet: eius qui citatus non reſponderat, bona uendidit. Pyrrhum iterum ex Sicilia in Italiam reuerſum uicit: & Italia expulit. Fabricius cenſor P. Cornelium Rufinum conſularem ſenatu mouit: quòd decē argenti pondo facti haberet. Luſtro à cenſoribus condito, cēſa ſunt capita ciuium CCLXXVI. *milia,* CCXXIIII. *Cum Ptolemæo Aegypti rege ſocietas iuncta eſt. Sextilia uirgo Veſtalis damnata inceſti uiua defoſſa eſt. Coloniæ deductæ ſunt Poſidonia, & Conſa. Carthaginienſium claſsis auxilio Mamertinis uenit. quo facto ab ijs fœdus uiolatum eſt. Res præterea contra Lucanos, Samnites, & Brutios feliciter geſtas & Pyrrhi mortem continet.*

LIBRI XV

VIctis Tarētinis pax & libertas data eſt. Legio Campana, quæ Rhegium occupauerat, obſeſſa, deditione facta, ſecuri percuſſa eſt. Cum legatos Apolloniatium ad ſenatum miſſos quidam iuuenes pulſaſſent, dediti ſunt Apolloniatibus. Picentibus uictis pax data. Coloniæ deductæ: Ariminum in Piceno: Beneuentum in Samnio. Tunc primum populus Romanus argento uti cœpit. Vmbri, & Salentini uicti in deditionem accepti ſunt. Quæſtorum numerus ampliatus eſt.

LIBRI XVI

ORigo Carthaginienſium, & primordia urbis referuntur: contra quos, & Hieronem regem Syracuſanorum auxilium Mamertinis ferendum cenſuit ſenatus. Cum de ea re inter ſuadentes, ut id fieret, diſſuadentesq; contentio fuiſſet: tranſgreſsis tum primum mare equitibus Romanis aduerſus Hieronem ſæpius bene pugnatum.

Petenti pax data eſt. Luſtrum à cenſoribus conditum. cenſa ſunt ciuium capita CCCLXXII. *milia*, CCXXIIII. D. *Iunius Brutus munus gladiatorium in honorem defuncti patris edidit primus. Colonia Eſernia deducta eſt. Res præterea contra Pœnos, & Volſcos proſpere geſtas continet.*

LIBRI XVII.

CN. *Cornelius* COS. *à claſſe Punica circunuentus, & per fraudem ueluti in colloquium euocatus captus eſt. Cn. Duilius* COS. *aduerſus claſſem Pœnorum proſpere pugnauit: primusq; omnium Romanorum ducum naualis uictoriæ duxit triumphum. ob quam cauſam ei perpetuus honos habitus eſt: ut reuertenti à cœna tibicines canerent: & funale præferretur. L. Cornelius* COS. *in Sardinia contra Sardos, & Corſos, & Hannonem Pœnorũ ducẽ feliciter pugnauit. Attilius Calatinus* COS. *cum in locum iniquum à Pœnis circumſeſſum temere duxiſſet exercitum, M. Calpurnij tribuni militum uirtute, & opera euaſit. qui cum trecentis militibus eruptione facta hoſtes in ſe conuertit. Annibal dux Pœnorum uicta claſſe, cui præfuerat, à militibus ſuis in crucem ſublatus eſt. Attilius Regulus* COS. *uictis nauali prælio Pœnis, in Africam traiecit.*

LIBRI XVIII.

ATtilius *Regulus in Africa ſerpentem portentoſæ magnitudinis cum maxima militum clade occidit. & cum aliquot prælijs aduerſum Carthaginienſes pugnaſſet: ſucceſſorq; à ſenatu proſpere bellum gerenti non mitteretur: idipſum per literas ad ſenatum miſſas conqueſtus eſt. in quibus inter cauſas petendi ſucceſſoris erat, quòd agelius eius à mercenarijs deuaſtaretur. Quærente*

deinde

deinde fortuna ut magnum utriuſq; caſus exemplum in Regulo *proderetur: accerſito à* Carthaginienſibus *Xanthippo* Lacedæmoniorum *duce, uictus in prælio, & captus eſt. Res deinde à ducibus* Romanis *omnibus terra mariq; proſpere geſtas deformauere naufragia claßium.* T. Coruncanus *primus ex plebe pontifex maximus creatus eſt.* M. Sempronius Sophus, Valerius Maximus *cenſores cum ſenatum legerent,* XIII. *ſenatu mouerunt. luſtrum condiderunt. quo cenſa ſunt ciuium capita* CCCXVII. *milia,* CCXVII. *Regulus miſſus à* Carthaginienſibus *ad ſenatum, ut de pace, & ſi eam minime impetraret, de captiuis commutandis ageret: iureiurando aſtrictus eſt rediturum ſe Carthaginem: ſi commutari captiuos non placuiſſet. utrunq; negandi autor ſenatui fuit: & cum fide cuſtodita reuerſus eſſet, ſupplicio à* Carthaginienſibus *de eo ſumpto, perijt.*

LIBRI XIX.

CAecilius Metellus, rebus aduerſus Pœnos proſpere geſtis, ſpecioſißimum egit triumphum: XIII. *ducibus hoſtium, & centum uiginti elephantis in eo ductis. Claudius Pulcher* COS. *qui contra auſpicia profectus iußit immergi pullos, qui cibari nolebant: infeliciter aduerſus Carthaginienſes claſſe pugnauit: & reuocatus à ſenatu, iuſſuſq; dictatorem dicere,* C. *Glauciam dixit, ſortis ultimæ hominem: qui coactus abdicare ſe magiſtratu, poſtea ludos prætextatus ſpectauit. Attilius Calatinus primus dictator extra Italiam exercitum duxit. Cum Pœnis captiuorum commutatio facta eſt. Coloniæ deductæ ſunt, Fregellæ, in agro Salentino Brundiſium. Luſtrum à cenſoribus conditum eſt. cenſa ſunt ciuium capita* CCLI. *milia,* CCXXII. *Claudia*

ſoror P. Claudij, qui contemptis auſpicijs male pugnauerat: à ludis diuertens, cum turba premeretur, dixit: utinam frater meus uiueret, iterumq́; claſſem duceret. ob eam cauſam mulctata eſt. Duo prætores tum primum creati ſunt. Cæcilius Metellus pontifex maximus A. Poſthumium conſulem, quoniam idem & flamen Martialis erat: cum ille ad bellum gerendum proficiſci uellet: in urbe tenuit: nec paſſus eſt à ſacris recedere. Rebus aduerſus Pœnos pluribus ducibus geſtis, ſummam uictoriæ C. Luctatius conſul uicta ad Aegates inſulas claſſe Pœnorum, finem bello impoſuit. Petentibus Carthaginienſibus pax data eſt. Cum templum Veſtæ arderet, Cæcilius Metellus pontifex maximus ex incendio ſacra rapuit. Duæ tribus adiectæ ſunt: Velina, & Eſquilina. Faliſci, cum rebellaſſent, ſexto die domiti in deditionem uenerunt.

LIBRI XX.

Spoletium colonia deducta eſt. Aduerſus Ligures tunc primum exercitus promotus eſt. Sardi & Corſi, cum rebellaſſent, ſubacti ſunt. Tutia uirgo Veſtalis inceſti damnata eſt. Bellum Illyrijs propter unum ex legatis, qui ad eos miſsi erant, occiſum indictum eſt: ſubactiq́; in deditionem uenerunt. Prætorum numerus ampliatus eſt: ut eſſent quatuor. Galli tranſalpini, qui in Italiam eruperant, cæſi ſunt. Eo bello populus Romanus ſociorum, Latiniq́; nominis trecenta milia armatorum habuiſſe dicitur. Exercitibus Romanis tum primum trans Padum ductis, Galli Inſubres aliquot prælijs in deditionem uenerunt. M. Claudius Marcellus conſul, occiſo Inſubrium Gallorum duce Viridomaro, opima ſpolia retulit. Iſtri ſubacti ſunt. Item Illyrij, cum rebellaſſent,

domiti

domiti in deditionem uenerunt. Luſtrum à cenſoribus conditum eſt: ex quo cēſa ſunt ciuium capita CCLXX. milia. Libertini in quatuor tribus redacti ſunt: cum antea diſperſi fuiſſent: Eſquilinam, Palatinam, Suburranam, Collinam * muniuit: & circum flaminium extruxit. Coloniæ deductæ ſunt in agro de Gallis capto, Placentia, & Cremona.

LIBRI XXI.

IN Italia belli Punici ſecundi acta narrantur: & Annibalis Pœnorum ducis contra fœdus per Iberum amnem tranſitus: à quo Saguntus ſociorum populi Romani ciuitas octauo menſe capta eſt. de quibus iniurijs miſsi legati ad Carthaginienſes, qui quererentur. & cum ſatisfacere nollent: bellum ijs indictum eſt. Annibal ſuperato Pyreneo ſaltu, per Gallias fuſis, qui obſiſtere ei conati erant, ad Alpes uenit: & laborioſo per eas tranſitu cum montanos quoq; Gallos obuios aliquot prælijs repuliſſet: deſcendit in Italiam: & ad Ticinum amnem Romanos equeſtri prælio fudit: in quo uulneratum P. Cornelium Scipionem protexit filius: qui Africanũ poſtea nomen accepit. iterumq́; exercitu Romano ad flumen Trebiam fuſo, Annibal Apenninum per maximam mulitum uexationem propter uim tempeſtatum tranſijt. Cn. Cornelius Scipio in Hiſpania contra Pœnos proſpere pugnauit, duce hoſtium Magone capto.

LIBRI XXII.

ANnibal per continuas uigilias in paludibus oculo amiſſo, uenit in Hetruriam: per quas plaudes qua-

triduo, & tribus noctibus ſine ulla requie iter fecit. C. Flaminius conſul homo temerarius contra auſpicia profectus, ſignis militaribus effoßis, quæ tolli non poterant: & ab equo, quem conſcenderat, per caput deuolutus, inſidijs ab Annibale circunuentus ad Thraſimenum lacum cum exercitu cæſus eſt. Sex milia, quæ eruperant: fide ab Maharbale data, perfidia Anhibalis uincta ſunt. Cum ad nuntium cladis Romæ luctus eſſet: duæ matres inſperato receptis filijs, gaudio mortuæ ſunt. Ob hanc cladem ex ſibyllinis libris uer ſacrum uotum. Dum deinde Q. Fabius Maximus dictator aduerſus Annibalem miſſus nollet acie cum eo confligere: ne contra ferocem tot uictorijs hoſtem territum aduerſis prælijs militem pugnæ committeret: & opponendo ſe tantummodo conatus Annibalis impediret: M. Minucius magiſter equitum, ferox & temerarius, criminando dictatorem, tanquam timidum & ſegnem, effecit, ut populi iuſſu ei imperium cum dictatore æquaretur. diuiſoq; exercitu, cum in iniquum locum conflixiſſet: & in maximo diſcrimine legiones eius eſſent: ſuperueniente cum exercitu Fabio Maximo ex diſcrimine liberatus eſt. quo beneficio uictus caſtra cum eo iunxit: & patrem eum ſalutauit: idemq; milites facere commilitonibus iuſſit. Annibal uaſtata Campania inter Caſilinum oppidum, & Calliculam montem à Fabio clauſus, ſarmentis ad cornua boum alligatis, & incenſis, præſidium Romanorum, quod Calliculam inſidebat, fugauit: & ſic tranſgreſſus eſt ſaltum. idemq; Fabij Maximi dictatoris, cum circumpoſita ureret: agro pepercit: ut illum tanquam proditorem ſuſpectum faceret. Aemylio deinde Paulo, & Terentio Varrone conſulibus, & ducibus cum maxima clade aduerſus Annibalem

ad Cannas

ad Cannas pugnatum eſt, cæſaq; eo prælio Romanorum quadragintaquinq; milia cum Paulo conſule, & ſenatoribus LXXX. conſularibus atq; prætorijs aut ædilitijs triginta. Poſt quam cladem cum à nobilibus adoleſcentibus propter deſperationem conſilium de relinquenda Italia iniretur: P. Cornelius Scipio tribunus militum, qui poſtea Africanus nuncupatus eſt, ſtricto ſuper capita deliberantium ferro, iurauit pro hoſte ſe habiturum eum, qui in uerba ſua non iuraſſet, effecitq;, ut omnes minime relictum iri à ſe Italiam iureiurando aſtringerentur. Præterea trepidationem urbis, & luctum, & res in Hiſpania meliore euentu geſtas continet. Opimia, & Floronia Veſtales uirgines inceſti damnatæ ſunt. Propter paucitatem uero militum ſeruorum octo milia armata ſunt. captiui cum poteſtas eſſet redimendi, redempti non ſunt. Varroni obuiam itum eſt: & gratiæ actæ, quòd de republica non deſperaſſet.

LIBRI XXIII.

Campani ad Annibalem deſecere. Nuntius Cannenſis uictoriæ Mago Carthaginem miſſus annulos aureos à digitis occiſorum Romanorum detractos in ueſtibulo curiæ fudit: quos exceſsiſſe modij menſuram traditur. poſt quem quidem nuntium Hanno ex Pœnis uir nobiliſsimus ſuadebat ſenatui Carthaginienſium, ut pacem à populo Romano peterent: nec tenuit, obſtrepente Barchina factione. Cl. Marcellus prætor ad Nolam eruptione aduerſus Annibalem ex oppido facta proſpere pugnauit. Exercitus Annibalis per hyberna Capuæ ita luxuriatus eſt: ut corporum uiribus, atque animorum eneruaretur. Caſilinum à Pœnis obſeſſum ita fame uexatum eſt: ut lora, & pelles ſcutis detractas, itē mures

eſſent: & nucibus per Vulturnum amnem à Romanis miſsis uixerint. Senatus ex equeſtri ordine hominibus centum nonaginta ſeptem ſuppletus eſt. L.Poſthumius prætor à Gallis cum exercitu cæſus eſt. Cn. & P. Sciϖones in Hiſpania Aſdrubalem uicerunt: & Hiſpaniam ſuam fecerunt. Reliquiæ Cannenſis exercitus in Siciliam relegatæ ſunt: ne recederent inde, niſi finito bello. Inter Philippum Macedonum regem, & Annibalem ſocietas iuncta eſt. Sempronius Gracchus COS. *Campanos cecidit. Præterea in Sardinia feliciter à T. Manlio prætore aduerſus Pœnos, Sardosq; res geſtas continet: à quo Aſdrubal dux, & Mago, & Hanno capti. Claudius Marcellus prætor Annibalis exercitum ad Nolam prælio fudit: & uicit: primusq; omnium tot cladibus feſsis Romanis meliorem ſpem belli dedit.*

LIBRI XXIIII.

Hieronymus Syracuſanorum rex, cuius auus Hiero amicus populo Ro. fuerat: ad Carthaginienſes defecit: & propter crudelitatem, ſuperbiamq; à ſuis interfectus eſt. T. Sempronius proconſul proſpere aduerſus Pœnos, & Hannonem ducem ad Beneuentum pugnauit, ſeruorum maxime opera: quos liberos eſſe iuſsit. Cl. Marcellus COS. *in Sicilia, quæ propè tota ad Pœnos defecerat, Syracuſas obſedit. Philippo Macedonum regi bellum indictum eſt. qui ad Apolloniam nocturno prælio oppreſſus, fugatusq;, in Macedoniam cum propè inermi exercitu profugit. ad id bellum gerendum Valerius prætor miſſus eſt. Res præterea in Hiſpania à P. & Cn. Scipionibus aduerſus Carthaginienſes geſtas continet. Syphax rex Numidarum in amicitiam aſcitus contra Maſaniſſam regem Maſæſulorum pro Carthaginienſibus*

inienſibus pugnans, uictus, in Hiſpaniam ad Scipionem cum maxima manu tranſijt contra Gades: ubi anguſto freto Africa, & Hiſpania dirimuntur. Celtiberi quoque in amicitiam recepti ſunt: quorum auxilijs accitis, tunc primum mercenarium militem Romana caſtra habuerunt.

LIBRI XXV.

P. Cornelius Scipio, poſtea Africanus, ante legitimos annos ædilis factus eſt. Annibal urbem Tarentũ præter arcem per Tarentinos iuuenes, qui ſe noctu uenatum ire ſimulauerant, cepit. Ludi Apollinares ex Martij carminibus, quibus Cannenſis clades prædicta fuerat, inſtituti ſunt. À Q. Fuluio, & Ap. Claudio coss. aduerſus Hannonem Pœnorum ducem proſpere pugnatum eſt. T. Sempronius Gracchus proconſul ab hoſpite ſuo Lucano in inſidias ductus à Magone interemptus eſt. Centenius Penula, qui centurio militauerat: cum petiſſet à ſenatu, ut ſibi exercitus daretur: pollicitusq́; eſſet, ſi hoc impetraſſet, de Annibale uictoriam: octo millibus acceptis militũ dux factus conflixit acie cum Annibale: qui cum exercitu eum cecidit. Cn. Fuluius prætor male aduerſus Annibalem pugnauit: in quo prælio hominum ſexdecim millia ceciderunt: ipſe cum equitibus ducentis effugit. Capua obſeſſa eſt à Q. Fuluio, & ab Ap. Claudio coss. Cl. Marcellus Syracuſas expugnauit anno tertio: & ingentem ſe uirum geſſit. in eo tumultu urbis captæ Archimedes intentus formis, quas in puluere deſcripſerat, interfectus eſt. P. & Cn. Scipiones in Hiſpania tot tantarumq́; rerum feliciter geſtarum triſtem exitum tulerunt, propè cum totis exercitibus cæſi anno octauo, quàm in Hiſpaniam ierant, amiſſa'que eius prouinciæ poſſeßio foret,

niſi L. Martij equitis Romani uirtute & induſtria contractis exercituum reliquijs, eiuſdem hortatu bina caſtra hoſtium expugnata eſſent. ad triginta ſeptem millia cæſa: ex mille octingentis, præda ingens capta. dux Martius appellatus eſt.

LIBRI XXVI.

ANnibal ad tertium ab urbe Roma lapidem ſuper Anienem caſtra poſuit. ipſe uero cum duobus millibus equitum uſq; ad portam Capenam, ut urbis ſitum exploraret, obequitauit. & cum per triduũ in aciem utrinq; exercitus omnis deſcendiſſet: certamen tempeſtas diremit. nam cum in caſtra rediſſent, ſtatim ſerenitas erat. Capua capta eſt à Q. Fuluio, & Ap. Claudio c o s s. principes Campani ueneno ſibi conſcierunt mortem. Cum ſenatus Campanorum delegatus eſſet ad palos, ut ſecuri feriretur: literas à ſenatu miſſas Q. Fuluius c o s. quibus iubebatur parcere: antequam legeret, in ſinu poſuit: & lege agi iuſſit: & ſupplicium peregit. Cum in comitijs apud populum quæreretur, cui mandaretur Hiſpaniarum imperium: nullo id uolente ſuſcipere, P. Scipio P. filius, qui in Hiſpania ceciderat, profeſſus eſt ſe iturum. & ſuffragio populi, conſenſu'que omnium miſſus, Nouam Carthaginem uno die expugnauit: cum ageret uigeſimũ quartum annum: uidereturq; diuina ſtirpe creatus: quoniã & ipſe poſteaquã togã acceperat, quotidie in Capitolio erat: & in cubiculo matris eius anguis ſæpenumero uiſus eſt. Res præterea in Sicilia geſtas continet: & amicitiam cum Aetolis iunctam, bellumq; geſtũ aduerſus Acarnânas, & Philippum Macedonum regem.

LIBRI XXVII.

CN. Fuluius prætor cum exercitu ab Annibale cæſus eſt. Melio-

eſt. Meliore euentu à Claudio Marcello c o s. aduerſus eundem ad Numiſtronem pugnatum eſt. inde Annibal noctu receſſit. Marcellus inſecutus eſt: & ſubinde cedentem preſſit, donec effugeret. priore pugna Annibal ſuperior fuit: Marcellus inſequenti. Fabius Maximus pater conſulis Tarentinos per deditionem accepit. In Hiſpania ad Betulam Scipio cum Aſdrubale Amilcaris conflixit: & uicit. inter alia captum puerum regalem eximiæ formæ ad auunculum Maſaniſſam cum donis miſit. Cl. Marcellus, T. Quintius Criſpinus c o s s. ſpeculandi cauſa egreſſi è caſtris inſidijs ab Annibale circumuēti ſunt. Marcellus occiſus fuit: Criſpinus fugit. Res præterea à P. Sulpitio prætore aduerſus Philippum, & Achæos geſtas continet. Luſtrum à cenſoribus conditum eſt: cenſa ſunt ciuium capita centum triginta ſeptem milia, centum & octo. ex quo numero apparuit quantum hominum tot præliorum aduerſa fortuna populo Romano abſtuliſſet. Aſdrubal, qui cum exercitu nouo tranſcenderat Alpes, ut ſe Annibali coniungeret: cum millibus hominū L V I. cæſus eſt M. Liuij conſulis ductu, non minore opera Claudij Neronis conſulis. qui cum Annibali oppoſitus eſſet, relictis caſtris, ita ut inimicū falleret, electa manu profectus Aſdrubalem circumuenit.

LIBRI XXVIII.

Res in Hiſpania proſpere geſtæ à Syllano Scipionis legato, & L. Scipione fratre aduerſus Pœnos, à Sulpitio porcos. & ab Attalo rege Aſiæ aduerſus Philippum regem Macedonum pro Aetolis referuntur. Cum M. Liuio, & Claudio Neroni c o s s. triumphus decretus eſſet: Liuius, qui in prouincia ſua rem geſſerat: quadrigis inuectus eſt: Nero, qui in collegæ prouinciam, ut

uictoriam

uictoriam eius adiuuaret, uenerat: equo eſt ſecutus: & in hoc habitu plus gloriæ, reuerentiæq́; habuit. nam & plus in bello, quàm collega fecerat. Ignis in æde Veſtæ negligentia uirginis, quæ non cuſtodierat, extinctus eſt. uirgo cæſa eſt flagro. P. Scipio in Hiſpania cum Pœnis debellauit XIIII. anno eius belli, anno quinto, poſteaquàm ierat: excluſisq́; in totum poſſeßione eius hoſtibus, Hiſpaniam recepit: & à Tarracone in Africam ad Syphacem regem Numidarum duobus nauigijs tranſuectus, fœdus iunxit. Aſdrubal Giſgonis ibi cum eo in eôdem lecto accubit. munus gladiatorium in honorem patris, patrui'que Carthagini Nouæ dedit, non ex gladiatoribus, ſed ex ijs, qui aut in honorem ducis, aut ex prouocatione in certamen deſcendebant: in quo reguli fratres de regno ferro contenderunt. Cum Aſtapa urbs ab Romanis oppugnaretur: oppidani liberos, & coniuges rogo extructo occiderunt: ſe inſuper præcipitauerunt. Ipſe Scipio dum graui morbo implicitus eſſet: ſeditionem in parte exercitus motam confirmatus diſcußit: rebellantesq́; Hiſpaniæ populos coëgit in deditionem uenire. Et amicitia facta eſt cum Maſaniſſa rege Numidarum: qui illi quidem auxilium, ſi in Africam traieciſſet, pollicebatur. cum Gaditanis quoque poſt diſceſſum inde Magonis, cui ex Carthagine ſcriptum erat, ut in Italiam traijceret. Romam reuerſus, conſulq́; creatus. Africam prouinciam petenti, contradicente Q. Fabio Maximo, Sicilia data eſt: permiſſumq́;, ut in Africam traijceret, ſi ex republica eſſe cenſeret. Mago Amilcaris filius à minore Baleari inſula, ubi hyemarat, in Italiam traiecit.

LIBRI XXXIX.

EX *Sicilia C. Lælius in Africam à Scipione miſſus ingentem*

gentem prædam reportauit: & mandata Maſaniſſæ Scipioni expoſuit, conquerentis quòd non exercitum in Africam traieciſſet. Bellum in Hiſpania finitum, uictore Romano: quod Indibilis excitauerat. ipſe in acie occiſus: Mandonius expoſcẽtibus Romanis à ſuis deditus eſt. Magoni, qui in Galliam, & Liguriam ierat, ex Africa & militum ampla manus miſſa, & pecuniæ, quibus auxilia cõduceret: præceptumq́; ut ſe Annibali iungeret. Scipio à Syracuſis in Brutios traiecit: & Locros, pulſo Punico præſidio, fugatoq́; Annibale recepit. Pax cum Philippo facta eſt. Idæa mater deportata eſt Romam à Peſsinunte oppido Phrygiæ, carmine in libris ſibyllinis inuento: pelli Italia alienigenam hoſtem poſſe, ſi mater Idæa deportata Romam eſſet. tradita autẽ eſt Romanis per Attalum regem Aſiæ. lapis erat: quem matrem deûm incolæ dicebant. excepit P. Scipio Naſica, Cn. filius, eius, qui in Hiſpania perierat: uir optimus à ſenatu iudicatus, adoleſcẽs nondum quæſtorius: quoniã ita reſponſum habebatur: ut numen id ab optimo uiro reciperetur, conſecraretuŕq;. Locrenſes legatos Romã miſerũt: qui de impotẽtia Q. Pleminij legati quererẽtur: quòd pecuniã Proſerpinæ abſtulerat: & liberos eorũ & cõiuges ſtuprauerat. Pleminius in catenis Romam perductus in carcere mortuus eſt. Cum falſus rumor de P. Scipione proconſule, qui in Sicilia erat, in urbem perlatus eſſet, tanquam luxuriaretur: miſsis ob hoc legatis à ſenatu: qui explorarẽt, an ea uera eſſent: purgatus infamia Scipio in Africã traiecit ſenatus permiſſu. Syphax accepta in matrimoniũ Aſdrubalis Giſgonis filia, amicitiæ, quã cũ Scipione ipſe iunxerat, renũciauit. Maſaniſſa rex Maſæſulorũ, dum pro Carthagine in Hiſpania militat: amiſſo patre Gala, de regno exciderat.

quo

rat. quo per bellum ſæpe repetito, aliquot prælijs à Syphace rege Numidarum uictus, in totum priuatus eſt: & cum ducentis equitibus exul Scipioni ſe iunxit: & cum eo primo ſtatim bello Hannonem Amilcaris filium cum ampla manu interemit. Scipio aduentu Aſdrubalis & Syphacis, qui propè cum centum millibus armatorum uenerat: ab obſidione Vticæ depulſus, hyberna communiuit. Sempronius C O S. *in agro Crotonienſi proſpere aduerſus Annibalem pugnauit. Luſtrum à cenſoribus conditum eſt. cenſa ſunt ciuium capita* C C X V. *millia. Inter cenſores M. Liuium, & Claudium Neronem notabilis diſcordia fuit. nam & Claudius Liuio collegæ equum ademit, quòd à populo Romano damnatus, actus'que in exilium fuerat: & Liuius Claudio, quòd falſum in ſe teſtimonium dixiſſet: & quòd minime bona fide ſecum in gratiam rediſſet. idem omnes tribus, extra unam, ærarias reliquit: quòd & innocentem ſe damnaſſent, & poſtea conſulem cenſoremq; feciſſent.*

LIBRI XXX.

IN *Africa Scipio Carthaginienſes, & eundem Syphacem Numidarum regem, Aſdrubalemq; pluribus prælijs uicit, adiuuante Maſaniſſa: binaq; hoſtium caſtra expugnauit: in quibus* X L. *millia hominum ferro igni'que conſumpta ſunt. Syphacem per C. Lælium cepit, Maſaniſſa Sophoniſbam uxorem Syphacis, filiam Aſdrubalis, captam ſtatim adamauit: & nuptijs factis uxorem habuit: caſtigatusq; à Scipione uenenum ei tranſmiſit: quo quidem hauſto illa deceſsit. Effectumq; eſt multis Scipionis uictorijs, ut Carthaginienſes in deſperationem acti in auxilium publicæ ſalutis Annibalem ex Italia reuocarēt. isq; anno decimoſexto Italia diſcedens in Africā traiecit: tentauitq;*

tentauitq; per colloquium pacem cum Scipione compone re: & cum de conditionibus pacis non conueniſſet, acie uictus eſt. Pax Carthaginienſibus data eſt petentibus. *Annibal Giſgonem pacem diſſuadentem manu ſua detraxit: excuſata deinde temeritate facti, ipſe pacem ſuaſit: Mago bello, quo in agro Inſubrium cum Romanis cōflixerat, uulneratus, dum in Africam per legatos reuocatus reuerteretur, ex uulnere mortuus eſt. Reuerſus in urbem Scipio ampliſsimum, nobiliſsimumq; egit triumphum: quem Q. Terentius Culleo ſenator pileatus ſecutus eſt. Scipio Africanus, incertum militari prius fauore, an populari aura ita cognominatus ſit. primus certe hic imperator uictæ à ſe nomine gentis nobilitatus eſt.*

LIBRI XXXI.

BELLI *aduerſus Philippum Macedoniæ regē, quod intermiſſum erat, repetiti cauſæ ferruntur hæ. Tempore initiorum duo iuuenes Acarnanes, qui nō initiati erant, Athenas uenerunt: & in ſacrarium Cereris cum alijs pluribus ſuis intrauerunt. ob hoc, tanquam nefas ſummum commiſiſſent, ab Athenienſibus cæſi ſunt. Acarnanes mortibus ſuorum commoti ad uindicandū illos auxilium à Philippo petierunt. Paucis mēſibus poſt pacem Carthaginiēſibus datam, quingenteſimo quadrageſimo anno ab urbe condita, cum Athenienſium, qui obſidebātur à Philippo, legati auxilium à ſenatu petiſſent: & ſenatus id cēſuiſſet ferendum, plebe, quòd tot bellorū continuus labor grauis erat, diſſentiente: tenuit autoritas patrū, ut ſociæ ciuitati ferri opē populus quoq; iuberet. Bellū id P. Sulpitio cōſuli mādatū eſt: qui exercitu in Macedoniā ducto, equeſtribus prælijs cum Philippo proſpere pugnauit. Abydeni*

à Philippo obſeſſi ad exemplum Saguntinorum ſuos ſeq́; occiderunt. L. Furius prætor Gallos Inſubres rebellantes, & Amilcarem Pœnum bellum in ea parte molientem acie uicit. Amilcar eo bello occiſus eſt, & millia hominũ XXXV. *Præterea expeditiones Philippi regis, & Sulpitij conſulis, expugnationesq́; urbium ab utroq; factas continet. Sulpitius* COS. *adiuuantibus rege Attalo, & Rhodijs bellum gerebat. Triumphauit de Gallis L. Furius prætor.*

LIBRI XXXII.

Complura prodigia ex diuerſis regionibus nuntiata referuntur: inter quæ in Macedonia in puppi longæ nauis lauream eſſe natam. T. Quintius Flamininus COS. *aduerſus Philippum feliciter pugnauit in faucibus Epiri: fugatuḿque coëgit in regnum reuerti. Ipſe Theſſaliam, quæ eſt uicina Macedoniæ: ſocijs Aetolis, & Athamanibus, uexauit. L. Quintius Flamininus conſulis frater nauali prælio, Attalo rege, & Rhodijs adiuuantibus, Eubœam, & maritimam oram cepit. Achæi in amicitiam recepti ſunt. Coniuratio ſeruorum facta de ſoluendis Carthaginienſibus obſidibus oppreſſa eſt. Prætorum numerus ampliatus eſt: ut ſeni crearentur. Cornelius* COS. *Gallos Inſubres prælio fudit. Cum Lacedæmonijs, & tyranno eorum Nabide amicitia iuncta eſt. Præterea expugnationes urbium in Macedonia referuntur.*

LIBRI XXXIII.

Titus Quintius Flamininus proconſul cum Philippo ad Cynoſcephalas in Theſſalia acie uicto debellauit. L. Quintius Flamininus frater proconſulis, Acarnânes, Leucade urbe, quæ caput eſt Acarnaniæ, expugnata,

pugnata, in deditionem accepit. C. Sempronius Tuditanus prætor à Celtiberis cum exercitu cæſus eſt. Attalus à Thebis ob ſubitam ualetudinẽ translatus deceſſit. Pax petenti Philippo, Græciæ libertas data eſt. L. Furius, & Claudius Marcellus conſules Boios, & Inſubres Gallos ſubegerunt. Marcellus triumphauit. Annibal fruſtra in Africa bellum molitus, & ob hoc Romanis per epiſtolas aduerſæ factionis principum delatus, propter metum Romanorum, qui legatos ad Carthaginienſium ſenatum de eo miſerant: profugus ad Antiochum regem Syriæ ſe contulit, bellum contra Romanos parantem.

LIBRI XXXIIII.

Lex Oppia, quam C. Oppius tribunus plebis bello Punico de ſtringendis cultibus matronarum tulerat, cum maxima contentione abrogata eſt, cum Porcius Cato auctor fuiſſet, ne ea lex aboleretur. Is in Hiſpaniã profectus bello quod Emporijs orſus eſt, citeriorem Hiſpaniam pacauit. T. Quintius Flamininus bellũ aduerſus Lacedæmonios, & tyrannum eorum Nabidem proſpere geſtum, data ijs pace, qualem ipſe uoluit: liberatisq; Argis, qui ſub ditione tyranni erant: finiuit. Senatus tunc primum ſecretus à populo ludos ſpectauit. ut id fieret, Sex. Aelius Paetus, & L. Cornelius Cethegus cenſores interuenerunt cũ indignatione plebis. Coloniæ pleræq; deductæ ſunt. M. Porcius Cato de Hiſpania triumphauit. Res præterea aduerſus Boios, & Inſubres Gallos feliciter geſtæ referuntur. T. Quintius Flamininus, qui Philippum Macedonum regem, & Nabidem Lacedæmoniorũ tyrannum uicerat: Græciamq; omnem liberauerat: ob hanc rerum geſtarum multitudinem triduo triumphauit. Legati Carthaginienſium nuntiauerunt, Annibalem, qui ad Antio-

chum confugerat bellum cum eo moliri. tentauerat autem per Ariſtonem Tyrium ſine literis Carthaginem miſſum ad rebellandum Pœnos concitare.

LIBRI XXXV.

P. *Scipio Africanus legatus miſſus ad Antiochũ, Epheſi cum Annibale, qui ſe Antiocho iunxerat, collocutus eſt: ut, ſi fieri poſſet, metum uitæ, quem ex populo Romano conceperat, eximeret. Inter alia cum quæreret ab Annibale, quem fuiſſe maximum imperatorem Annibal crederet, reſpondit: Alexandrum Macedonũ regem, quòd parua manu innumerabiles exercitus fudiſſet: quodq; ultimas oras, quas uiſere ſupra fidem humanam eſſet, peragraſſet. quærenti deinde quem ſecundum poneret, inquit, Pyrrhũ: eò quòd caſtra metari docuiſſet: ad hæc neminem elegantius loca cepiſſe, præſidia diſpoſuiſſe. exequenti quem tertium diceret: ſemet dixit. ridens Scipio, quid'nam tu diceres, ſi me, inquit, uiciſſes? tũc uero, inquit, me & ante Alexandrum, & ante Pyrrhum, & ante alios poſuiſſem. Inter ea prodigia, quæ plurima fuiſſe traduntur: bouem, Cn. Domitio conſule, locutum: Roma caue tibi, refertur. Apparant in Antiochum bellum Romani. Nabis Lacedæmoniorum tyrannus incitatus ab Aetolis, qui & Philippum, & Antiochum ad inferendum bellum populo Romano ſollicitabant, à populo Romano deſciuit, & bello aduerſus Philopœmenem Achæorum prætorem geſto, ab Aetolis interfectus eſt. Aetoli quoq; ab amicitia populi Romani defecerunt. cum quibus ſocietate iuncta Antiochus Syriæ rex cum bellum Græciæ intuliſſet, complures urbes occupauit: inter quas Chalcidem, & totam Eubœam. Res præterea in Liguribus geſtas, & apparatum belli ab Antiocho continet.*

LIB

LIBRI XXXVI.

MArcus Acilius Glabrio cos. Antiochū apud Thermopylas, Philippo rege adiuuante, uictum Græcia expulit: idemq́; Aetolos ſubegit. P. Cornelius Scipio Naſica cos. ædem matris deûm, quam ipſe in Palatium intulerat, uir optimus à ſenatu iudicatus, dedicauit: idemq́; Boios, & Gallos uictos in deditionem accepit, & de ijs triumphauit. Præterea naualia certamina proſpera aduerſus præfectos Antiochi regis referuntur.

LIBRI XXXVII.

COrnelius Scipio cos. legato P. Scipione Africano, qui ſe fratris legatum futurum dixerat: ſi ei Græcia, & Aſia prouincia decerneretur, cum C. Lælio, qui multū in ſenatu poterat, ea prouincia dari uideretur: profectus ad bellum aduerſus Antiochum gerendū in Aſiam primus omnium Romanorum ducum traiecit. Aemylius Regillus aduerſus regiam claſſem Antiochi feliciter pugnauit ad Myoneſum, Rhodijs adiuuantibus. Filius Africani ab Antiocho captus patri remiſſus eſt. M. Acilius Glabrio de Antiocho, quē Græcia expulerat, & de Aetolis triumphauit. Victo deinde Antiocho à L. Cornelio Scipione, adiuuante Eumene rege Attali Pergameni filio, pax data, ea conditione, ut omnibus prouincijs citra Taurum montem cederet. Eumeni, quo iuuante Antiochus uictus erat, regnum ampliatum: Rhodijs quoq; qui & ipſi iuuerant, quædam ciuitates cōceſſæ. Colonia deducta eſt Bononia. Aemylius Regillus, qui præfectos Antiochi nauali certamine uicerat, naualem triumphum duxit. L. Cornelius Scipio, qui cum Antiocho bellauerat, cognomine fratri coæquatus, Aſiaticus appellatus eſt.

LIBRI XXXVIII.

MArcus Fuluius cos. in Epiro Ambracienſes obſeſſos, per deditionem accepit: Cephaleniam ſubegit: Aetolis perdomitis pacem dedit. Cn. Manlius cos. collega eius Gallogræcos, Toliſtobogios, Tectoſagos, et Trocmos, qui Brenno duce in Aſiam tranſierant: cum ſoli citra Taurum montem minime parerent, uicit. Eorum origo, & cum eo loca, quæ tenent, occupauerantq́;, referuntur. Exemplum quoq; uirtutis, & pudicitiæ in fœmina traditur. Quæ cum regis Gallogræcorum uxor fuiſſet, capta centurionem, qui ei uim intulerat, occidit. Luſtrum à cenſoribus conditũ eſt, cenſa ſunt ciuiũ capita CCLVIII. millia, & CCCXXVIII. Cum Ariarathe rege Cappadociæ amicitia iuncta eſt. Cn. Manlius, contradicentibus decem legatis, ex quorum conſilio fœdus cum Antiocho cõſcripſerat: de Gallogræcis, acta per ſe cauſa in ſenatu, triumphauit. Scipio Africanus, die ei dicta, ut quidam aiunt, à Petilio Acteo tribuno plebis, ut quidã, à Næuio, quòd præda cum Antiocho capta ærarium fraudaſſet: poſteaquam is dies uenit, euocatus in roſtra, Hac die, inquit, Quirites Carthaginem uici, & proſequente populo, Capitolium aſcendit: inde, ne amplius tribunitijs iniurijs uexaretur, in uoluntarium exilium Liternum conceßit, incertum ibi, an Romæ defunctus. nam eius monimentum utrobiq; fuit. L. Scipio Aſiaticus, frater Africani, eodem peculatus crimine accuſatus, damnatusq;, cum in uincula, & carcerem duceretur, Tib. Sempronius Gracchus tribunus plebis, qui antea Scipionibus inimicus erat, interceſſit: & ob id beneficium Africani filiam duxit. Cum populus quæſtores in bona eius publice poßidenda miſiſſet; nõ modo in ijs nullum ueſtigium pecuniæ regiæ apparuit:

ſed

ſed nequaquam tantum in ærarium redactū, quantæ ſummæ erat damnatus. collatam à cognatis, & amicis innumerabilem pecuniam accipere noluit: quæ neceſſitati ei erat ad cultum, retenta.

LIBRI XXXIX.

AEmylius cos. *Liguribus ſubactis, uiam à Placentia uſq; Ariminum perductam Flaminiæ iunxit. Initia luxuriæ introducta ab exercitu Aſiatico referuntur. Ligures, quicunq; circa Apenninū erant, ſubacti ſunt. Bacchanalia ſacrum Græcum, & quidem nocturnum, ſcelerū omnium maximum ſeminarium, cū ad ingentis turbæ coniurationem perueniſſet, à conſule inueſtigatum, & multorum pœna ſublatum eſt. À cēſoribus L. Valerio Flacco, & M. Porcio Catone, uir & belli & pacis artibus maximus motus eſt ſenatu L. Quintius Flamininus T. Quintij frater, eò quòd cum Galliam prouinciā* cos. *obtinuerat, rogatus à Philippo Pœno, quem amabat, ſcorto nobili, Gallum quendam ſua manu occiderat: ſiue, ut quidam tradiderunt, unum damnatorum ſecuri percuſſerat, rogatus à meretrice Placentina: cuius amore deperibat. Extat in eum M. Catonis oratio. Scipio Literni deceſſit. Et tanquam iungente fortuna circa id tempus duo funera maximorum uirorum, Annibal à Pruſia Bithyniæ rege, ad quē uicto Antiocho confugerat, cum dederetur Romanis: qui ad expoſcēdum illum T. Quintium Flamininum miſerat: ueneno ſibi mortem conſciuit. Philopœmen quoque dux Achæorum, uir maximus eſt à Meſſenijs interemptus ueneno, cum ab ijs bello captus eſſet. Coloniæ Pollentia, & Piſaurum, & Mutina, & Parma, deductæ ſunt. Prætereà res aduerſum Celtiberos proſpere geſtas, & initia, cauſasq; belli Macedonici cōtinet. cuius origo inde uenit,*

quòd Philippus ægre ferebat regnum ſuum minui à Romanis, eò quòd cogeretur à Thracibus, alijsq; locis præſidia deducere.

LIBRI XL.

Cum Philippus liberos eorum, quos in uinculis nobiliſsimorum quidem hominum habebat, conquiri ad mortem iuſsiſſet: Theoxena pro liberis ſuis & ſororis admodum pueris regis uerita libidinem, prolatis in medium gladijs, & poculo, in quo erat uenenum, ſuaſit ijs, ut imminens ludibrium morte effugerent: & cum perſuaſiſſet, ipſa etiam ſe interemit. Certamina inter Philippi Macedoniæ regis liberos Perſeum & Demetrium referũtur: & ut fraude fratris ſui Demetrius confictis criminibus, inter quæ accuſatione parricidij, & affectati regni, primum petitus, ad ultimum, quoniam populi Romani amicus erat, ueneno necatus eſt: regnũq; Macedoniæ mortuo Philippo ad Perſeum deuenit. Item res in Liguribus, & Hiſpania contra Celtiberos à compluribus feliciter geſtas cõtinet. Libri Numæ Pompilij in agro L. Petilij ſcribæ ſub Ianiculo à cultoribus agri, in arca larpidea clauſi & Græci & Latini, inuenti ſunt. in quibus plura quæ diſſoluendarum religionum erant, prætor ad quem delati erant, cum legiſſet: iurauit ſenatui contra rempub. eſſe, ut legerentur, ſeruarenturq;: & ex S.C. in comitio exuſti ſunt. Colonia Aquileia deducta eſt. Philippus ægritudine animi confectus, quòd Demetrium filium falſis alterius filij in eundẽ delationibus impulſus ueneno ſuſtuliſſet: & de pœna Perſei cogitauit: uoluitq; Antigonum potius amicum ſuum ſucceſſorem regni ſui relinquere. ſed in hac cogitatione morte raptus eſt. regnum Perſeus accepit.

LIB

LIBRI XLI.

IGNIS *in æde Veſtæ extinctus eſt. Tib. Sempronius Gracchus proconſul Celtiberos uictos in deditionem accepit: monimẽtumq́; operum ſuorum, Gracchurim, oppidũ in Hiſpania conſtituit. A' Poſthumio Albino procõſule Vaccei, ac Luſitani ſubacti ſunt. de utriſq; triumphauit. Antiochus Antiochi filius obſes Romanis à patre datus, mortuo fratre Seleuco, qui patri defuncto ſucceſſerat, in regnum Syriæ ab urbe dimiſſus. Luſtrum à cenſoribus conditum eſt. Cenſa ſunt ciuium capita* CCLXXIII. *millia,* CCLIIII. Q. *Volumnius Saxa trib. ple. legem tulit, ne quis hæredem mulierem inſtitueret. ſuaſit legẽ M. Cato. extat oratio eius. Præterea res contra Ligures, Iſtros, Sardos, & Celtiberos à compluribus ducibus geſtas continet, & initia belli Macedonici, quod Perſeus Philippi filius moliebatur. miſerat enim ad Carthaginienſes legationem, & ab ijs nocte audita erat. ſed & alias Græciæ ciuitates ſolicitabat. qui præter religionem, quòd quàm multa templa magnifica multis locis erexit, Athenis Iouis Olympij, & Antiochiæ, uiliſſimum regem egit.*

LIBRI XLII.

F*Vluius Flaccus cenſor templum Iunonis Laciniæ tegulis marmoreis ſpoliauit: ut ædem, quam dedicauerat, tegeret. tegulæ ex S. C. reportatæ. Eumenes Aſiæ rex in ſenatu de Perſeo Macedoniæ rege queſtus eſt. cuius iniuriæ in populum Romanũ referuntur. ob quas bello ei indicto, P. Licinius Craſſus* COS. *cui Macedonia decreta erat, in Macedoniam tranſijt: leuibus'que expeditionibus, equeſtribus prælijs in Theſſalia cum Perſeo felici euentu pugnauit. Inter Maſaniſſam, & Carthaginienſes*

ginienſes de agro fuit dies ad diſceptandum à ſenatu datus. Legati miſſi ad ciuitates ſocias, & reges rogandos, ut in fide permanerent, dubitantibus Rhodijs. Luſtrum à cenſoribus conditum eſt. Cenſa ſunt ciuium capita CCLVII. *millia,* CCXXXI. *Res præterea aduerſus Corſos, & Ligures proſpere geſtas continet.*

LIBRI XLIII.

PRætores nonnulli, eò quòd auare & crudeliter prouincias adminiſtraſſent, dãnati ſunt. P. Licinius Craſſus proconſul complures in Græcia urbes expugnauit, & crudeliter diripuit. ob id captiui, qui ab eo uenierant, ex S.C. poſtea reſtituti ſunt. À præfectis claſſium Romanarum multa impotẽter in ſocios facta. Res præterea à Perſeo rege in Thracia proſpere geſtas cõtinet: et uictis Dardanis, & Illyrico, cuius rex erat Gẽtius, motus, qui in Hiſpania ab Olonico factus erat, ipſo interẽpto conſedit. M. Aemylius Lepidus à cenſoribus princeps in ſenatu lectus.

LIBRI XLIIII.

Q. Martius Philippus per ſaltus penetrauit in Macedoniam: compluresq; urbes occupauit. Rhodij miſere legatos Romam, minantes, ut Perſeo eſſent auxilio: niſi populus Romanus cum eo pacem atq; amicitiam coniungeret. indigne id latum. Cum id bellũ L. Aemylio Paulo ſequentis anni conſuli iterum mandatum eſſet, Paulus in cõcione precatus eſt, ut quidquid diri pop. Ro. immineret, ſupra domũ ſuã conuerteretur: et in Macedoniã profectus Perſeũ uicit: uniuerſamq; Macedoniã in poteſtatẽ redegit. antequam confligeret, dixit exercitui, ne miraretur quòd luna nocte proxima defectura eſſet, Gẽtius quoque rex Illyriorum, cum rebellaſſet, ab Anicio prætore uictus uenit in deditionẽ: & cũ uxore, & liberis, & propinquis

pinquis Romam miſſus. Ab Alexandria legati à Cleopatra, & Ptolemæo regibus uenerunt, querentes de Antiocho rege Syriæ, quòd is bellum inferret. Perſeus ſolicitatis in auxilium Eumene rege Pergami, & Gentio rege Illyriorum, quia is pecuniam, quam promiſerat minime dabat, ab eis relictus eſt.

LIBRI XLV.

PErſeus ab Aemylio Paulo in Samothracia captus eſt. Cum Antiochus Syriæ rex Ptolemæū & Cleopatram, Aegypti reges obſideret: & miſsis ad eum à ſenatu legatis, qui iuberēt, ab obſidione ſocij regis abſiſteret: editisq́; mandatis conſideraturum ſe ille, quid faciundum eſſet, reſpondiſſet: unus legatorum Popilius uirga regem circunſcripſit: iuſsitq́; antequam circulo excederet, reſponſum daret. qua aſperitate effecit, ut Antiochus bellum omitteret. Legationes gratulantium populorum, ac regum in ſenatum admiſſæ. Rhodiorum, quia eo bello contra populum Romanum fuerant, excluſa. poſtero die cum de eo quæreretur, ut ijs bellum indiceretur: cauſam in ſenatu patriæ ſuæ legati egerunt: nec tanquam hoſtes, nec tanquam ſocij dimiſsi. Macedonia in prouinciæ formam redacta eſt. Aemylius Paulus repugnantibus militibus eius propter minorē prædam, & contradicente Seruio Sulpitio Galba triumphauit: & Perſeum cum tribus filijs ante currum duxit. cuius triumphi lætitia, ne ſolida ei contingeret: duorum filiorum funeribus inſignita eſt. quorum alterius mors patris triumphum præceſsit: alterius ſecuta eſt. Luſtrum conditum eſt à cenſoribus. Cenſa ſunt ciuium capita CCCXII. millia, DCCCV. Pruſias Bithyniæ rex Romam, ut ſenatui gratularetur ob uictoriam ex Macedonia partam, uenit, & Nicomedem

filium ſuum ſenatui commendauit. rex plenus adulationis libertum ſe populi Romani eſſe dicebat.

LIBRI XLVI.

EVmenes rex Romam uenit, quia Macedonico bello ſe medium egerat: ne aut inimicus iudicatus uideretur, ſi excluſus eſſet: aut liberatus crimine, ſi admitteretur: in comitio lex lata eſt, ne cuiquam regi Romam uenire liceret. Claudius Marcellus COS. *Alpinos Gallos, C. Sulpitius Gallus Ligures ſubegit. Legati Pruſiæ regis conqueſti ſunt de Eumene: quòd fines ſuos depopularetur: dixeruntq́; eum conſpiraſſe cum Antiocho contra populum Romanum. Societas cum deprecantibus Rhodijs iuncta eſt. Luſtrum à cenſoribus conditum eſt. Cenſa eo ſunt ciuium capita* CCCXXVII. *millia,* XXII. *Princeps ſenatus lectus M. Aemylius Lepidus. Ptolemæus Aegyptiorum rex à minore fratre è regno pulſus, miſsis ad eum legatis, in regnum reſtitutus eſt. Ariarathe Cappadociæ rege mortuo, filius eius Ariarathes accepit regnum: & amicitiam per legatos cũ populo Ro. renouauit. Res præterea aduerſus Ligures, Corſos, & Luſitanos uario euentu geſtas, & motus Syriæ, mortuo Antiocho, qui filium Antiochum puerum admodum reliquerat, continet. Hunc Antiochum puerũ cum Lyſia tutore Demetrius, Seleuci filius, qui Romã obſes miſſus fuerat: clàm, quia minime dimittebatur à Romanis, interemit: & ipſe in regnũ receptus. L. Aemylius Paulus, qui Perſeum uicerat, mortuus: cuius tanta abſtinentia fuit: ut cum ex Hiſpania, et Macedonia maximas opes retuliſſet: uix ex auctione bonorum eius redactum ſit, unde dos uxori eius redderetur. Pomptinæ paludes à Cornelio Cethego cõſule, cui ea prouincia euenerat, ſiccatæ: agerq́; ex ijs factus.*

LIBRI XLVII.

CN. Tremellio tribuno plebis mulcta dicta eſt: quòd cum M. *Aemylio Lepido pontifice maximo iniurioſe contenderat. ſacrorum quoq; magiſtratuum ius potentius fuit. Lex de ambitu lata. Luſtrum à cenſoribus conditum eſt. cenſa ſunt ciuium capita* CCCXXVIII. *millia,* CCCXIIII. *Et princeps ſenatus lectus Aemylius Lepidus. Inter Ptolemæos fratres, qui diſsidebant, fœdus ictum: ut alter in Aegypto, alter Cyrenis regnaret. Ariarathes Cappadociæ rex conſilio Demetrij regis Syriæ, & uiribus pulſus regno à ſenatu reſtitutus eſt. Miſsi à ſenatu legati, qui inter Maſaniſſam, & Carthaginienſes de agro iudicarent. C. Martius* COS. *aduerſum Dalmatas parum proſpere primum, poſtea feliciter pugnauit. cum quibus bello confligendi cauſa fuit, quòd Illyricos populi Romani ſocios uaſtauerant. eandem'que gentem Cornelius Naſica* COS. *domuit. Q. Opimius* COS. *tranſalpinos Ligures, qui Maſsilienſium oppida Antipolim & Nicæam uaſtabant, ſubegit. Præterea in Hiſpania à compluribus parum proſpere res geſtas continet. Conſules anno quingenteſimo nonageſimo octauo ab urbe condita magiſtratum, peractis comitijs, inſequentisq; anni conſulibus creatis, inire cœperũt. Mutandi comitia cauſa fuit, quòd Hiſpani rebellabant. Legati ad diſceptandũ inter Maſaniſſam, & Carthaginienſes miſsi nuntiauerunt, uim naualis materiæ ſe Carthagine deprehendiſſe. Quidam prætores à prouincijs auaritiæ nomine accuſati, & damnati ſunt.*

LIBRI XLVIII.

LVſtrum à cenſoribus cõditum eſt. Cenſa ſunt ciuium capita CCCXXIIII. *millia. Semina tertij belli*

Punici

Punici referuntur . Cum in finibus Carthaginienſium maximus Numidarum exercitus, Archobarzane duce Syphacis nepote,diceretur eſſe: M.Porcius Cato ſuaſit,ut Carthaginiēſibus, qui exercitū ſpecie cōtra Maſaniſſam regem,ſed re uera cōtra Romanos accitum in finibus haberent,bellum indiceretur.contradicēte P. Cornelio Naſica,placuit legatos mitti Carthaginē,qui ſpecularentur, quid ageretur. Caſtigato ſenatu Carthaginiēſium, quòd contra fœdus exercitū & nauales materias haberent: pacem inter Maſaniſſam,& eos facere uoluerūt: Maſaniſſa agro,de quo lis erat,cedente. ſed Giſgo, Amilcaris filius, homo ſeditioſus,qui tunc in magiſtratu erat:cum ſenatus pariturū ſe iudicio legatorū dixiſſet: ita bellum aduerſus Romanos ſuadendo cōcitauit,ut legatis, quo minus uiolarentur, fugam explicuerit. Id nuntiantes infeſtū iam ſenatū Carthaginienſibus infeſtiorē fecerunt. M.Portius Cato funus mortui filij in prætura tenuiſſimo, ut ualuit (nam pauper erat) ſumptu fecit. Andriſcus,qui ſe Perſei filium,regis quondam Macedoniæ,ingenti aſſeueratione mentiretur, Romam miſſus. M. Aemylius Lepidus, qui princeps ſenatus ſextis iam cēſoribus erat lectus,antequā expiraret, præcepit filijs, lecto ſe ſtrato ſine linteis,ſine purpura efferrent: in reliquum funus ne plus quàm æris denos cōſumerent.imaginū ſpecie, non ſumptibus nobilitari maximorū uirorū funera ſolere. De ueneficijs quæſitū.Publilia,& Licinia nobiles fœminæ,quæ uiros ſuos necaſſe inſimulabātur,cognita cauſa,cū prætori prædes, uadesq; dediſſent,cognatorū decreto necatæ ſunt. Guluſſa Maſaniſſæ filius denuntiauit Carthagine delectus agi, claſſem cōparari: & haud dubiū bellum ſtrui. Cum Cato ſuaderet,ut ijs bellum indiceretur:P. Cornelio Naſica dicente

cente nihil temere faciundum, placuit, decẽ mitti legatos exploratum. L. *Licinius Lucullus,* A. *Poſthumius Albinus* coss. *cũ delectũ ſeuere agerẽt, nec quenquã gratia dimitterẽt: à tribunis plebis, qui pro amicis ſuis uacationẽ impetrare nõ potuerunt, in carcerẽ coniecti ſunt. Hiſpanienſe bellũ cum parũ proſpere aliquoties geſtũ ita cõfudiſſet ciuitatẽ Rom. ut ne ij quidẽ inuenirẽtur, qui aut tribunatũ exciperẽt, aut legati ire uellent,* P. *Cornelius Aemylianus proceßit: et excepturũ militiæ genus, quodcũq; imperatũ eſſet, profeſſus eſt. quo exemplo ad militandi ſtudiũ omnes incitauit.* L. *Lucullus* cos. *cui Claudius Marcellus ſucceſſerat, pacaſſe omnes Celtiberiæ populos cum uideretur: Vacceos, Cãtabros & alias regiones, & iterũ alias incognitas nationes in Hiſpania ſubegit. Ibi* P. *Cornelius Africanus Scipio Aemylianus,* L. *Pauli filius, Africani nepos, ſed adoptiuus, prouocatorẽ barbarũ tribunus militum occidit: & in expugnatione captæ urbis maius multo etiã periculũ adijt. nam murũ primus omniũ tranſcendit. Seruius Sulpitius Galba prætor male aduerſus Luſitanos pugnauit. Cum legati ex Africa cũ Carthaginiẽſium oratoribus, & Guluſſa Maſaniſſæ filio redijſſent, dicerentq;, & exercitũ & claſſem Carthagine deprehendiſſe, perrogari ſententiam placuit, Catone, & alijs principibus ſenatus ſuadentibus, ut in Africã confeſtim tranſportaretur exercitus. quia uerò Cornelius Naſica dicebat: nondũ ſibi iuſtã cauſam belli uideri: placuit, ut bello deſiſteretur, ſi Carthaginienſes claſſem exußiſſent, et exercitũ dimiſiſſent: ſi minus, proximi cõſules de bello Punico referrent. Cum locatũ à cenſoribus theatrum extrueretur,* P. *Cornelio Naſica autore, tanquã inutile & nociturum publicis moribus, ex* S. C. *deſtructũ eſt: populusq́; aliquandiu*

aliquandiu ſtans ludos ſpectauit. Carthaginienſes tum aduerſum fœdus bellum Maſaniſſæ intulerunt. Victi ab eo nonageſimum ſecundum annum habente, & ſine pulpamine mandere, & guſtare cibum tantummodo ſolito, inſuper Romanum bellum meruerunt.

LIBRI XLIX.

TErtij Punici belli initium altero & ſexcenteſimo anno ab urbe cõdita: intra quintum annum, quàm erat cœptum, conſummatũ omnino eſt. Inter M. Porciũ Catonem, & Scipionem Naſicã, quorum alterũ ſapientiſſimum uirum in ciuitate habebant: alter uir optimus à ſenatu iudicatus erat, diuerſis certatum eſt ſententijs, Catone ſuadẽte bellũ: & ut omnino deleretur Carthago, Naſica diſſuadente: placuit nihilominus, eò quòd cõtra fœdus naues haberent: & extra fines exercitum duxiſſent: quodq́; ſocio populi Rom. & amico Maſaniſſæ arma intuliſſent: et quòd filiũ eius Guluſſam, qui cũ legatis Romanis erat, in oppidũ minime recepiſſent, bellũ ijs indici. Prius quàm ullæ copiæ in naues imponerentur: Vticenſes rogati Romam uenerunt, ſe, ſuaq́; omnia dedentes. Ea legatio ueluti maximũ belli omen, grata patribus, acerba Carthaginienſibus fuit. Diti patri ludi ad Tarentum ex præcepto librorum Sibyllinorũ facti: qui anno primo primi Punici belli, quingenteſimo & altero; anno ab urbe condita facti erant. Legati triginta Romã uenerunt, per quos Carthaginienſes ſe dedebant. Catonis ſentẽtia peruicit, ut decreto perſtaretur: & ut conſules quamprimũ proficiſcerentur ad bellũ. Qui ubi in Africã tranſierunt, acceptis, quos imperauerant, trecentis obſidibus, & armis, omnibus'que inſtrumentis belli, ſiqua Carthagine erant, tunc cum ex autoritate patrum iuberent, ut in alio loco procul à mari

decem

*decem millia paſſuum, nec minus, remoto oppidum facee=
rent, indignitate rei ad bellandum Carthaginienſes com=
pulerunt. Obſideri, oppugnari'que cœpta eſt Carthago à
L. Martio, M. Manlio conſulibus. In qua oppugnatio=
ne, cum neglectos ab una parte muros duo tribuni teme=
re cum cohortibus irrupiſſent: & ab oppidanis grauiter
cederentur: à Scipione Africano expliciti ſunt. per quem
& caſtellum Romanorum, quod nocte oppugnabant,
paucis equitibus iuuantibus liberatum eſt: caſtriſq;, quæ
Carthaginienſes omnibus copijs pariter ab urbe egreſſi
oppugnabant, liberatis, is præcipuam gloriam tulit. Præ=
terea cum ab irrita oppugnatione Carthaginis* COS. *(al=
ter enim Romam ad comitia ierat) exercitum ducere ad=
uerſus Aſdrubalem uellet: qui cum altera manu iniquum
ſaltum inſederat: ſuaſit primo conſuli, ne tam iniquo lo=
co confligeret. uictus deinde complurium, qui & pruden
tiæ eius, & uirtuti inuidebant, ſententijs, & ipſe ſaltum
ingreſſus eſt. cumq́;, ſicut prædixerat, fuſus fugatusq́; eſſet
Romanus exercitus: & duæ cohortes ab hoſte obſideren
tur: cum exiguis equitum turmis in ſaltum reuerſus libe=
rauit eas, & incolumes reduxit. Quam uirtutem eius &
Cato uir promptioris multo ad uituperandum linguæ, in
ſenatu ſic proſecutus eſt, ut diceret: reliquos, qui in Africa
militarent, umbris militare: Scipionem uigore. & populus
Ro. eo fauore illum complexus eſt, ut comitijs cõplurimæ
cum tribus conſulem ſcriberent: cum hoc per ætatem mini
me liceret. Cũ L. Scribonius trib. pl. rogationem promul=
gaſſet, ut Luſitani, qui ex fœdere populo Ro. dediti à Ser
gio Galba in Galliam ueniſſent, in libertatẽ reſtituerẽtur:
M. Cato acerrime ſuaſit. extat oratio in annalibus eius in=
cluſa. Q. Fuluius Nobilior etiam ab eo in ſenatu lacera=*

tus reſp

tus reſpondit pro Galba. ipſe quoq; Galba, cum ſe damna ri uideret: complexus duos filios prætextatos, & filium Caij Sulpitij, cuius tutor erat: ita miſerabiliter pro ſe locutus eſt, ut rogatio antiquaretur. extant tres orationes eius: duæ aduerſum Libonem trib. ple. rogationesq; eius habitas de Luſitanis: una cõtra L. Cornelium Cethegum, in qua Luſitanos propter ſeſe caſtra habentes cæſos ſatetur: quòd cõpertum habuerit, equo atq; homine ſuo immolatis per ſpeciem pacis adoriri exercitum ſuum in animo habuiſſe. Andriſcus quidam ultimæ ſortis homo, Perſei regis ſe filium ferens, & mutato nomine Philippus uocatus, cum ab urbe Roma, quò illum Demetrius Syriæ rex ob hoc ipſum mendacium miſerat, clàm profugiſſet: multis ad falſam eius famam uelut ad ueram euntibus, contracto exercitu, totam Macedoniam aut uoluntate incolentium, aut armis occupauit. Fabulam autem huiuſmodi finxerat. Ex pellice ſe Perſeo rege ortum, traditum educandum Cyrtheſæ cuidam eſſe: ut in belli caſus, quod ille cum Romanis ageret, aliquod uelut ſemen ſtirpis regiæ extaret. Perſeo demortuo, Adramiti ſe educatũ uſq; ad duodecimum annum ætatis. patrem eſſe credentem, à quo educaretur: ignarum generis fuiſſe ſui. affecto deinde eo, cum prope uitæ finem ultimum eſſet, detectam tandem originem ſuam: falſæ'que matri libellum datum ſigno Perſei regis ſignatũ, quem ſibi traderet, cum ad puberem ætatẽ ueniſſet: obteſtationesq; ultimas adiectas, ut res in occulto ad id tempus ſeuaretur. pubeſcenti libellum tradidit: in quo relicti ſibi duo theſauri à patre dicerentur. tum ſcientem mulierẽ ſubditітium ſe eſſe, ueram ſtirpem ignoranti edidiſſe genus: atq; obteſtatam, ut prius quàm ad Eumenem manaret res, Perſeo inimicum, excederet ijs locis, ne inter

ne interficeretur. eo ſe exterritum, ſimul ſperantẽ aliquod auxilium à Demetrio, in Syriam ſe cõtuliſſe: atq; ibi primum quis ipſe omnino eſſet, palàm expromere auſum.

LIBRI L.

THeſſalia, cum & illam inuadere armis, atq; occupare Pſeudophilippus uellet: per Romanorum legatos auxilijs Achæorum defenſa eſt. Pruſias rex Bithyniæ omnium humilimorum fautor, atq; uitiorum, à Nicomede filio, adiuuante Attalo rege Pergami occiſus eſt. Habebat alium filium, qui pro ſuperiore ordine dentium enatum habuiſſe unum os continens dicitur. Cum legatos ad pacem inter Nicomedem & Pruſiam faciendam Romani miſiſſent: & unus ex ijs caput multis cicatricibus ſparſum haberet: alter pedibus æger eſſet: tertius ingenio ſocors haberetur: dixit Cato, eam legationem nec caput, nec pedes, nec cor habere. In Syria, quæ eo tẽpore ex ſtirpe generis Perſei regis Macedonum inertia ſecordiaq; ſimulem Pruſiæ regem habebat: iacente eo in ganeo & luſtris, Ammonius regnabat. per quem & amici omnes regis, & Laodice regina, & Antigonus Demetrij filius, occiſi. Maſaniſſa Numidiæ rex maior nonaginta annis uir inſignis deceßit. Inter cætera opera iuuenilia, quæ ad ultimũ edidit, adeo etiã uerſus in ſenectam uiguit, ut poſt ſextũ & octogeſimum annũ genuerit unũ filium. Inter tres liberos, maximũ natu Mycipſam, Gulußam, et Manaſtabalẽ, qui etiã Græcis literis erat eruditus: P. Scipio Aemylianus, cum cõmune eis pater regnũ reliquiſſet, & diuidere eos arbitrio Scipionis iußiſſet, adminiſtrationem regni diuiſit. Item Phaniæ Himilconis præfecto equitum Carthaginienſiũ, uiro forti, & cuius opera præcipua Pœni utebantur, ſuaſit, cum equitatu ſuo ad Romanos

tranſire. Trium legatorum, qui ad Maſaniſſam miſsi fuerant: Claudius Marcellus coorta tempeſtate fluctibus obrutus eſt. Carthaginienſes Aſdrubalem Maſaniſſæ nepotem, quem prætorem habebant, proditionis ſuſpectum, in curia interemerunt. quæ ſuſpicio inde emanauit, quòd propinquus eſſet Guluſſæ, auxilia Romanorum iuuantis. P. Scipio Aemylianus cum ædilitatem peteret, conſul à populo dictus, quoniam per x. annos conſulem fieri minime licebat, cum maximo certamine ſuffragantibus plebeijs, & repugnantibus aliquantum patribus, legibus ſolutus, & COS. creatus eſt. M. Aemylius nonnullas urbes circumpoſitas Carthagini expugnauit. Pſeudophilippus in Macedonia, cæſo cũ exercitu M. Iuuentio prætore, à Q. Cæcilio uictus, captusq́;, relicta Macedonia.

LIBRI LI.

CARTHAGO *uiginti tria milia quidem paſſuum in circuitu labore maximo obſeſſa, & per partes capta eſt, primum à Mancino legato, deinde à Scipione conſule, cui extra ſortem prouincia Africa data eſt. Carthaginienſes portu nouo, quia uetus à Scipione erat obſtructus, facto, & con tracta exiguo tẽpore ampla claſſe, nauali prælio infelici ter pugnauerũt. Aſdrubalis quoque eorũ ducis caſtra ad Neſentem oppidum loco difficilimo ſita cum exercitu deleta ſunt à Scipione. qui tãdem urbem expugnauit ſeptingenteſimo anno, quàm erat cõdita. ſpoliorum maior pars Siculis, quibus ablata erãt, reddita. Vltimo urbis excidio cum ſe Aſdrubal Scipioni dedidiſſet: uxor eius, quæ paucis antè diebus de marito minime impetrare potuerat ut ad uictorẽ trãsfugeret, ſe flagrantis in mediũ urbis incen=*

dium

dium duobus cũ liberis ex arce præcipitauit. Scipio exẽplo patris eius Aemylij Pauli qui Macedoniã uicerat, ludos fecit, transfugas, atq; fugitiuos beſtijs obiecit. Belli Achaici ſemina referũtur hæc, quòd legati populi Romani ab Achaicis pulſati ſunt. Corinthum miſsi erant, ut eas ciuitates, quæ ſub ditione Philippi fuerant, ab Achaico concilio ſecernerent.

LIBRI LII.

CVm Achæis, qui in auxiliũ Bœotios, & Chalcidenſes habebant: Q. Cæcilius Metellus ad Thermopylas bello conflixit. quibus uictis, dux eorum Critolaus ueneno ſibi mortem conſciuit. in cuius locũ Dracus Achaici motus primus autor ab Achæis dux creatus, ad Iſthmon à L. Mumio conſule uictus eſt. qui, omni Achaia in deditionem accepta, Corinthũ ex s.c. diruit, quia ibi legati Romanorũ uiolati erant. Thebæ quoq;, & Chalcis, quæ auxilio fuerant, dirutæ. Ipſe L. Mumius ſe abſtinentiſsimum uirum egit. nec quicquam ex ijs opibus ornamẽtisq;, quæ prædiues Corinthus habuit, in domum eius peruenit. Q. Cæcilius Metellus de Andriſco triumphauit: P. Cornelius Africanus Scipio Aemylianus de Carthagine, & Aſdrubale. Viriatus primum in Hiſpania ex paſtore uenator, & ex uenatore latro, mox iuſti quoq; exercitus dux factus, uniuerſam Luſitaniam occupauit, M. Vetiliũ prætorem, fuſo eius exercitu, cepit. poſt quẽ C. Plautius prætor nihilo felicius rem geſsit, tantumq; terrorem is hoſtis intulit, ut aduerſus eum conſulari opus eſſet & duce & exercitu. Præterea motus Syriæ, & bella inter reges geſta referuntur. Alexander homo ignotus, & incertæ ſtirpis, occiſo (ſicut antè dictum eſt) Demetrio rege, in Syria regnabat. hunc Demetrius, Demetrij filius, qui à patre

quondam ob incertos belli caſus ablegatus in Gnidon fue rat, contempta ſecordia inertiaq; eius, adiuuante Ptolemæo Aegypti rege, cuius filiam Cleopatram acceperat in matrimonium, bello interemit. Ptolemæus in caput grauiter uulneratus, inter curationem, dum oſſa medici terebrare contendunt, expirauit, atq; in locum eius frater minor Ptolemæus, qui Cyrenis regnabat, ſucceßit. Demetrius ob crudelitatem, quam per tormenta in ſuos exercebat: à Diodoro quodam uno ex ſubiectis, qui Alexandri filio bimulo admodum regnũ aſſerebat, bello ſuperatus, Seleuciam fugit. L. Mumius de Achæis triumphauit. ſigna ærea, marmoreaq;, & tabulas pictas in triumpho tulit.

LIBRI LIII.

AP. Claudius COS. *Salaſſos, gentem alpinam, domuit. Alter Pſeudophilippus in Macedonia à L. Tremellio quæſtore cum exercitu cæſus eſt. Q. Cæcilius Metellus proconſul Celtiberos cecîdit. à Q. Fabio pro conſule pars maxima Luſitaniæ, expugnatis multis urbibus, recepta eſt. C. Iulius ſenator Græce res Romanas ſcripſit.*

LIBRI LIIII.

Q. Pompeius COS. *in Hiſpania Termeſtinos ſubegit. cum eiſdem quidem, & Numantinis pacem ob infirmitatem fecit. Luſtrum à cenſoribus conditum eſt. Cenſa ſunt ciuium capita* CCCCXXVIII. *milia,* CCCXLII. *Cum Macedonum legati conqueſtum uenißent de Iunio Syllano prætore: quòd acceptis pecunijs prouinciam ſpoliaſſet: & ſenatus de querelis eorũ uellet cognoſcere: T. Manlius Torquatus, Syllani pater, petijt, impetrauitq;, ut ſibi huiuſmodi cognitio mandaretur: & domi cauſa cognita, filium condemnauit, abdicauitq;: ac ne funeri*

ne funeri quidem eius, cum ſuſpendio uitam finiſſet, interfuit: ſedensq́; domi poteſtatem conſultantibus ex inſtituto fecit. Q. *Fabius proconſul, rebus in Hiſpania proſpere geſtis, labem impoſuit, pace cum Viriato æquis conditionibus facta. Viriatus à proditoribus conſilio Seruilij Cepionis interemptus eſt, et ab exercitu eius multum imploratus, ac nobiliſsime tumulatus, uir duxq́; maximus, per quatuordecim annos, quibus cum Romanis bellum geßit, frequentius ſuperior.*

LIBRI LV.

P. *Cornelio Naſica, cui cognomen Serapion fuit, ab irridente Curiatio tribuno ple. impoſitum: & D. Iunio Bruto* COSS. *delectum habentibus in conſpectu tyronum res ſaluberrimi exempli facta eſt. nam C. Matienus accuſatus eſt apud tribunos plebis: quòd exercitum in Hiſpania deſeruiſſet: damnatusq́; ſub furca diu uirgis cæſus eſt: & ſeſtertio nummo uenijt. Tribuni pl. quia non impetrarunt ut ſibi denos, quos uellent, milites eximere liceret: conſules in carcerem mitti iuſſerunt. Iunius Brutus* COS. *in Hiſpania ijs, qui ſub Viriato militauerant, agros, oppidumq́; dedit, quod Valentia uocatum eſt. M. Popilius à Numantinis, cum quibus pacem factam ſenatus irritam cenſuerat: cum exercitu fuſus fugatusq́;. C. Hoſtilio Mancino conſule ſacrificante, pulli ex cauea euolauerunt. conſcendenti deinde in nauim, ut in Hiſpaniam proficiſceretur: accidit audiri, Mane mane Mancine. Mancino auſpicia triſtia fuiſſe probatum eſt. uictus enim à Numantinis, & caſtris exutus, cum ſpes nulla ſeruandi exercitus eſſet, pacem cum eis fecit ignominioſam, quam ratam eſſe ſenatus uetuit. Triginta millia Romanorum à Numantinorum millibus*

quatuor uicta erant. D. *Iunius Luſitaniam urbium ex pugnationibus uſq; ad oceanum perdomuit: & cum fluuium Obliuionem tranſire nollent, raptũ ſignifero ſignum ipſe trãſtulit: & ſic ut tranſgrederẽtur perſuaſit. Alex. filius, rex Syriæ, decem annos admodum habens, à Diodoro, qui Triphon cognominabátur, tutore ſuo per fraudẽ occiſus eſt: corruptis quidem medicis, qui eum calculi dolore conſumi ad populũ mentiti dum ſecant illum, occiderunt.*

LIBRI LVI.

D. *Iunius Brutus in ulteriore Hiſpania fœliciter aduerſus Gallecios pugnauit: diſsimuli euentu M. Aemilius Lepidus proconſul aduerſus Vacceos rem geſsit: cladem'q; ſimilem Numantinæ paſſus eſt. Ad exoluendum Numãtini fœderis religione populum Mancinus, cum huius rei autor fuiſſet: deditus Numantinis minime eſt receptus. Luſtrum à cenſoribus conditum eſt. Cenſa ſunt ciuium capita* CCCXXIII. *millia. Fuluius Flaccus* COS. *Vardeos in Illyrico ſubegit. M. Cæſonius prætor in Thracia cũ Scordiſcis proſpere pugnauit. Cum uitio ducũ bellum Numantinum non ſine publico pudore duraret: delatus eſt ultro Scipioni Africano à ſenatu, populoq; Romano conſulatus, quem cum ille capere ob legem, quæ uetabat, quenquam intra decem annos iterum conſulem fieri licere, minime uellet: ſicuti priori conſulatu, legibus ſolutus eſt. Bellum ſeruile in Sicilia ortum, cum opprimi à prætoribus minime ualuiſſet: C. Fuluio conſuli mandatum eſt: cuius belli initium fuit Eunus ſeruus, natione Syrus, qui contracta agreſtium ſeruorum manu, & ſolutis ergaſtulis, iuſti exercitus numerum impleuit. Cleon quoq; alter ſeruus ad* LXX. *milia ſeruorum contraxit. & copijs iunctis contra populum Romanum, exercitumq; eius*

bellum

bellum ſæpenumero geſſerunt.

LIBRI LVII.

SCipio Africanus Numantiam obſedit: & corruptum licentia, luxuriaq́; exercitum ad generoſißimam militiæ diſciplinam reuocauit. omnia enim deliciarum inſtrumenta recidit: duo milia ſcortorum à caſtris reiecit: militem omni die in opere habuit: & triginta dierum frumentum, ad ſeptenos uallos ferre cogebat. ægre propter onus incedenti dicebat: cum gladio recte uallare ſcieris, uallum ferre deſinito. Alij nimirum parum habiliter ſcutum ferenti, eum ſcutum amplius iuſto ferre iußit. neq; id ſe reprehendere: quoniam melius ſcuto, quàm gladio uteretur. Quem militem extra ordinem deprehendit: ſi Romanus eſſet, uitibus: ſi extraneus, uirgis cecidit. Iumenta quidem omnia, ne exoneraret milites, uendidit. multoties contra hoſtium eruptiones fœliciter pugnauit. Vaccei obſeßi, liberis & coniugibus trucidatis, ipſi ſe interemerunt. Scipio amplißima munera ſibi ab Antiocho rege Syriæ miſſa, cum celare alijs imperatoribus regum munera mos eſſet: pro tribunali accepturum ſe eſſe dixit. eaq́; omnia referre quæſtorem in publicas tabulas iußit. ex ijs uiris fortibus munera ſe daturum. Cum undique Numantiam obſidione clauſiſſet: & oppreſſos fame uideret urgeri: hoſtes qui pabulatum exierant, uetuit interimi: quòd diceret, uelocius eos abſumpturos frumentum, quod haberent, ſi plures quidem fuiſſent.

LIBRI LVIII.

TIb. Sempronius Gracchus tribunus plebis cum agrariam legem ferret aduerſus uoluntatem ſenatus, & equeſtris ordinis, nequis ex publico agro plus quàm decem iugera poßideret, in eum furorem exarſit: ut M.

Octauio collegæ cauſam diuerſæ partis defendenti poteſtatem lege lata abrogaret: ſeq́;, & fratrem Gracchum, & Ap. Claudium ſocerum triumuiros ad diuidundum agrum crearet. Promulgauit & aliam legem agrariam. qua ſi quis latius agrum patefeceret: ut ijdem omnino triumuiri iudicarent quà publicus ager, quà priuatus eſſet. Deinde cum minus agri eſſet, quàm quod diuidi poſſet: ſine offenſa etiam plebis, quoniam eos ad cupiditatem amplam modo ſperandi incitauerat: legem ſe promulgaturum oſtendit ob id: ut ijs, qui Sempronia lege agrum accipere deberent: pecunia, quæ regis Attali fuiſſet, diuideretur. Hæredem autem populum Romanum reliquerat Attalus, rex Pergami, Eumenis filius. Tot indignitatibus commotus grauiter ſenatus: ante omnes C. Antonius COS. *qui cum in ſenatu in Gracchum peroraſſet: raptus ab eo ad populum, delatusq́; plebi, rurſus in eum pro roſtris concionatus eſt. Cum iterum tribunus plebis creari uellet Gracchus, autore P. Cornelio Naſica in Capitolio à primatibus occiſus eſt, ictus primum fragmentis ſubſelliorũ: & inter alios, qui in eadẽ ſeditione occiſi erant, inſepultus eſt in flumẽ proiectus. Res præterea in Sicilia uario euentu aduerſum fugitiuos geſtas cõtinet.*

LIBRI LIX.

NVmantini fame maxime coacti, ipſi ſe per uices trucidauerunt. Captam urbem Scipio Africanus deleuit, & de ea triumphauit: quartodecimo anno poſt Carthaginem deletam. P. Attilius COS. *in Sicilia cum fugitiuis debellauit. Ariſtonicus, regis Eumenis filius, Aſiam occupauit: cum teſtamento Attali regis legata populo Romano libera eſſe deberet. Aduerſus eum P. Licinius Craſſus* COS. *cum idem põtifex maximus eſſet: quod*

quod nunquam antea factũ erat:extra Italiam profectus, prælio uictus,& interemptus eſt. M.Perpenna COS.*uictum Ariſtonicum in deditionẽ accepit.* Q.Pompeius,& Q.Metellus *tunc primũ uterq; ex plebe cenſores facti. Luſtrum à cenſoribus eſt conditum. Cenſa ſunt capita* CCCXIII.*millia,* DCCCXXIII.*præter pupillos & uiduas.* Q.Metellus *cenſor cenſuit, ut ducere uxores omnes omnino cogeretur liberorũ creandorũ cauſa.extat oratio eius,quã Auguſtus Cæſar, cum de maritãdis ordinibus ageret, uelut eo tẽpore ſcriptã in ſenatu recitauit.* C.Atinius Labeo *tribunus pl.*Q.Metellũ *cenſorẽ, à quo in ſenatu legendo præteritus erat, de ſaxo deijci iuſſit. quod ne fieret, cæteri tribuni ple.auxilio q̃ maxime fuerunt.* Cũ Carbo *tribunus ple.rogationẽ tuliſſet,ut eundẽ tribunũ ple.quoties quidẽ uellet,creari liceret:rogationẽ eius* P.Africanus *grauiſſima oratione diſſuaſit. in qua dixit:* Tib.Gracchũ *iure cæſum uideri.* Gracchus *cõtrà ſuaſit rogationẽ:ſed* Scipio *tenuit. Bella inter* Antiochũ *regem* Syriæ,*&* Phraatem Parthorũ *regem geſta, nec magis quietæ res* Aegypti *referuntur.*Ptolemæus Euergetes *cognominatus,ob nimiã eius crudelitatẽ ſuis inuiſus, incenſa à populo regia clàm in* Cyprum *profugit. & cum ſorori eius* Cleopatræ, *quã eius uirgine filia per uim compreſſa,& in matrimoniũ ducta,repudiauerat:regnũ à populo datum eſſet:infenſus filium,quem ex illa habebat, in* Cypro *occidit: caputq; eius, & manus, & pedes matri miſit. Seditiones à triumuiris* Fuluio Flacco,C.Graccho, *&* C. Carbone *de agro diuidundo creatis excitatæ. quibus cum* P. Scipio Africanus *aduerſaretur: fortiſq; ac ualidus pridie domum ſe recepiſſet: mortuus in cubiculo inuentus eſt. Suſpecta fuit, tanquam uenenum ei dediſſet*

Sempronia uxor: hinc maxime, quòd ſoror eſſet Gracchorum: cum quibus ſimultas Africano fuerat. de morte tamen eius nulla quæſtio acta. quo defuncto, ſeditiones triũuirales acrius exarſerunt. C. *Sempronius* COS. *contra Iapidas primo rem male geßit: mox uictoria cladem acceptam emendauit, uirtute* D. *Iunij Bruti, eius qui Luſitaniam ſubegerat.*

LIBRI LX.

Avrelius COS. *Sardos ſubegit. Fuluius Flaccus primus omnium Tranſalpinos Ligures bello domuit, miſſus in auxilium Maßilienſibus aduerſus Falanios Gallos: qui populabantur fines Maßilienſium.* L. *Opimius prætor Fregellanos, qui defecerant, in deditionem accepit: Fregellas diruit. Peſtilentia in Africa à maxima multitudine locuſtarum, & deinde necatarum ſtrage fuiſſe traditur. Luſtrum à cenſoribus conditum eſt. Cenſa ſunt ciuium capita* CCCXC. *millia,* DCCXXVI. C. *Gracchus, Tyberij frater, tribunus plebis eloquentior quàm frater, pernicioſas aliquas leges tulit: inter quas frumentariam, ut ſemiſſe & triente frumentum plebi daretur: alteram legem agrariam, quam frater eius tulerat: tertiam qua equeſtrem ordinem cum ſenatu conſentientem corruperat (trecenti ſenatores erant, ſexcenti equites) ut trecentis ſenatoribus admiſcerentur: id eſt, ut equeſter ordo bis tãtum uirium in ſenatu haberet. & cõtinuato in alterum annũ tribunatu, legibus agrarijs latis effecit, ut cõplures coloniæ in Italia deducerentur: & una in ſolo dirutæ Carthaginis. quò ipſe triumuir creatus coloniam deduxit. Præterea res à Q. Metello conſule aduerſus Baleares geſtas continet: quas Græci Gymneſias appellant: quia æſtatẽ nudi exigant. Baleares à teli miſſu appellati:*

appellati:uel à Baleo Herculis comite ibi relicto tūc,cum Hercules ad Geryonem nauigaret. Motus quoq; Syriæ referuntur.in quibus Cleopatra Demetrium uirum ſuum, & Seleucum filium, multum indignata, quòd occiſo patre eius à ſe,iniuſſu ſuo diadema ſumpſiſſet,interemit.

LIBRI LXI.

C.SEXTIVS procōſul uicta Saluiorū gēte, coloniā Aquas Sextias condidit,ob aquarum copiam & calidis & frigidis fontibus, atque à nomine ſuo ita appellatas. Cn. Domitius proconſul contra Allobroges ad oppidū Vindalium multū feliciter pugnauit. Quibus bellum inferendi cauſa fuit: quòd Teutomaliū Saluiorū regē fugientem recepiſſent,& omni ope iuuiſſent:quodq; Heduorū agros, ſociorū populi Romani uaſtauiſſent. C. Gracchus ſeditioſo tribunatu acto, cū Auentinum armata quoq; multitudine occupauiſſet:à L.Opimio conſule,ex S.C.uocato ad arma populo, pulſus interemptus eſt: & cum eo Fuluius Flaccus ſocius eiuſdē. Q.Fabius Maximus cos. Pauli nepos,aduerſus Allobroges,& Bituitum Aruernorum regem feliciter pugnauit. Ex Bituiti exercitu cæſa millia hominū centū uiginti. & cum ipſe ad ſatisfaciendū ſenatui Romā profectus eſſet,Albæ cuſtodiēdus datus eſt: quia cōtra pacē uidebatur,ut in Galliā remitteretur.decretum quoq; eſt:ut Cōgentiatus,filius eius,cōprehenſus Romam mitteretur.Allobroges in deditionē accepti. L.Opimius accuſatus apud populū. à Q.Decio tribuno plebis, quòd indemnatos ciues in carcerē cōieciſſet, liberatus eſt.

LIBRI LXII.

CN.Martius cos.Sarnios gentē alpinā expugauit.

Micipſa

Micipſa Numidarum rex mortuus, regnum tribus filijs reliquit, Adherbali, Hyempſali, & Iugurthæ fratris filio: quem in filiũ adoptauerat. L. Cæcilius Metellus Dalmatas obſedit. Iugurtha Hyempſalẽ fratrem bello petijt: quem uictum interemit: Adherbalem regno expulit: qui à ſenatu reſtitutus eſt. L. Cæcilius Metellus, Cn. Domitius Aenobarbus cenſores, duos & triginta ſenatu amouerunt. Prætereà motus Syriæ regum continet.

LIBRI LXIII.

CAto Porcius C O S. *in Thracia male aduerſus Scordiſcos pugnauit. Luſtrum à cenſoribus cõditum eſt. Cenſa ſunt ciuiũ capita* C C C X C I I I I. *millia,* C C C X X X V I. *Aemylia, Licinia, & Martia uirgines Veſtales inceſti damnatæ ſunt. idq́; inceſtum quemadmodum commiſſum, deprehenſum, & iudicatũ ſit, refertur. Cimbri gens uaga populabundi in Illyricum uenerunt. ab ijs Papyrius Carbo* C O S. *cum exercitu fuſus eſt. Liuius Druſus* C O S. *aduerſus Scordiſcos gentem à Gallis oriundam in Thracia feliciter pugnauit, magnum'que honorem tulit.*

LIBRI LXIIII.

ADherbal bello petitus à Iugurtha, & in oppido Cirta obſeſſus, contra denuntiationem ſenatus ab eo occiſus eſt. Ob hoc ipſi Iugurthæ bellum indictum. id'que etiam Calpurnius Beſtia C O S. *gerere iuſſus pacem cum Iugurtha iniuſſu populi & ſenatus fecit. Iugurtha fide publica euocatus ad indicandum conſiliorum autores, quòd multos pecunia in ſenatu corrupiſſe dicebatur, Romam uenit. & propter cædẽ admiſſam in regulũ quendã nomine Maſsiuam, qui regnum eius populo Romano inuiſi appetebat, interfectũ, Romæ cum periclitaretur, cau-*

ſam ca-

ſam capitis dicere iuſſus clàm profugit, & diſcedens urbe fertur dixiſſe, O urbem uenalem, & cito perituram, ſi emptorem inuenerit. A. Poſthumius legatus infeliciter prælio aduerſus Iugurtham geſto conflixit: pacemq; etiam multum ignominioſam adiecit, quam quidem minime eſſe ſeruandam ſenatus cenſuit.

LIBRI LXV.

Q. Cæcilius Metellus COS. duobus prælijs Iugurtham fudit, & uniuerſam Numidiam uaſtauit. M. Iunius Syllanus COS. aduerſum Cimbros infeliciter pugnauit. legatis Cimbrorum ſedem & agros, in quibus cõſiderent, poſtulantibus ſenatus negauit. M. Minutius proconſul contra Thracas feliciter quidem pugnauit. L. Caßius COS. à Tigurinis Gallis pago Heluetiorum, qui à ciuitate ſeceſſerant, in finibus Allobrogum cum exercitu cæſus eſt. milites qui ex ea clade ſuperauerant, obſidibus datis, & dimidia rerum omnium parte, ut incolumes dimitterentur, cum hoſtibus pacti ſunt.

LIBRI LXVI.

IVgurtha pulſus à C. Mario ex Numidia, auxilio Bocchi Maurorum regis adiutus eſt. & cæſis prælio Bocchi quoque copijs, nolente Boccho bellum infeliciter ſuſceptum diutius ſuſtinere, uinctus ab eo, & traditus Mario eſt. in qua re præcipua opera L. Cornelij Syllæ, quæſtoris Marij fuit.

LIBRI LXVII.

AVrelius Scaurus legatus conſulis à Cimbris fuſo exercitu, captus eſt. & cum in conſilium ab ijs euocatus deterreret eos, ne alpes tranſirent Italiam petituri, eò quòd diceret Romanos uinci minime poſſe: à Bolo rege feroce iuuene occiſus eſt. Ab ijſdem hoſtibus C. Manlius, &

lius, & Q. Seruilius Cepio proconſules uicti prælio, caſtriſq; binis exuti ſunt. octoginta millia militum occiſa: calonum ac lixarum quadraginta millia. Secundum populi Romani iuſsionem Cepionis, cuius temeritate clades accepta erat, damnati bona publicata ſunt. primoq; poſt regem Tarquinium imperium ei abrogatum. In triumpho C. Marij ductus ante currum eius Iugurtha cum duobus filijs, & in carcere necatus. Marius triumphali ueſte in ſenatum uenit, quod nemo ante eum fecerat: eiq; propter Cimbrici belli metum continuatus per complures annos magiſtratus eſt. Conſulatu ſecundo & tertio abſens COS. *creatus, quartum conſulatum diſsimulāter captans conſecutus eſt. Cn. Domitius pontifex maximus populi ſuffragio creatus eſt. Cimbri, uaſtatis omnibus, quæ circa Rhodanum, & Pyreneum ſunt, per ſaltum in Hiſpaniam tranſgreſsi, ibiq; multa loca populati, à Celtiberis fugati ſunt, reuerſiq; in Galliā bellicoſis quidem ſe Theutonis coniunxerunt.*

LIBRI LXVIII.

A*Ntonius prætor in Sicilia maritimos prædones perſecutus eſt. C. Marius* COS. *ſumma ui oppugnata à Teuthonis & Ambronibus caſtra defendit. duobus deinde prælijs circa Aquas Seſtias eos hoſtes deleuit. in quibus cæſa traduntur hoſtiū ducenta millia, capta nonaginta. Marius abſens quintum* COS. *creatus eſt. triumphum oblatum, donec Cimbros uinceret, diſtulit. Cimbri repulſo ab alpibus fugatoq; Q. Catulo proconſule, qui fauces alpium obſederat, & ad flumen Atheſim caſtellū editum inſederat, reliqueratq;, ubi uirtute ſua explicata fugientem proconſulē, exercitumq; proſecuti in Italiam traiecisſent, iunctis eiuſdem Catuli, & C. Marij exerciti*

bus,

bus, prælio uicti ſunt ab eis: in quo cæſa traduntur hominum centum quadraginta milia, capta ſexaginta. Marius totius ciuitatis conſenſu receptus pro duobus triumphis, qui offerebantur, uno contentus fuit. Primores ciuitatis, qui aliquantulum, ut nouo homini ad tantos honores euecto, inuiderant, conſecratam ab eo Remp. fatebantur. P. Malleolus, matre interempta, primus omniũ inſutus culleo in mare præcipitatus eſt. Ancylia cum ſtrepitu mota eſſe, antequam Cimbricum bellum conſummaretur, referuntur. Bella præterea inter Syriæ reges continet.

LIBRI LXIX.

CN. Apuleius Saturninus, adiuuante C. Mario, & per milites occiſo A. Numio competitore, tribunus plebis per uim creatus non minus uiolenter tribunatum, quàm petierat, geſſit. & cum legem agrariam per uim tuliſſet: Metello Numidico, eò quòd in eam minime iuraſſet, diem dixit. qui cum à bonis ciuibus defenderetur, ne cauſa malorum certaminum eſſet, in uoluntarium exilium Rhodum profectus eſt. ibíque legendo, & audiendis magnis uiris uacabat. Profecto C. Marius ſeditionis autor, qui ſextum quidem conſulatũ per tribus ſparſa pecunia emerat, aqua & igni interdixit. Idẽ Apuleius Saturninus tribunus pl. C. Memmium candidatum conſulatus petitorem, quem maxime aduerſarium actionibus ſuis timebat, interemit. quibus rebus concitato quamplurimum ſenatu in eius cauſam, & C. Marius homo mutabilis, & uarij conſilij, ingenijque, qui ſemper ſecundam fortunam tranſierat, cum eum tueri minime poſſet, oppreſſus armis cum Glaucia prætore, & alijs eiuſdem furoris ſocijs bello quodam interfectus eſt. Q. Cæcilius Metellus ab exilio ingenti totius fauore ciuitatis

uitatis reductus eſt. M.Aquilius C O S. *in Sicilia bellum ſeruile concitatum confecit.*

LIBRI LXX.

CVm M.Aquilius de pecunijs repetūdis cauſam diceret, ipſe rogare iudices noluit. M.Antonius, qui pro eo perorabat: tunicam à pectore eius diſcidit, ut honeſtas cicatrices oſtenderet, quibus conſpectis, indubitanter abſolutus eſt. Cicero eius rei ſolus autor. Didius proconſul aduerſum Celtiberos feliciter pugnauit. Ptolemæus Cyrenarum rex, cui cognomentum Apionis fuit, mortuus hæredem populum Romanum reliquit. & eius regni ciuitates ſenatus liberas eſſe iuſsit. Ariobarzanes in regnum Cappadociæ à L.Cornelio Sylla reductus eſt. Parthorū legati à rege Arſace miſsi ad Syllam uenerunt, ut amicitiam à populo Romano peterent. P.Rutilius, uir ſummæ innocentiæ, qui legatus C.Marij proconſulis à publicanorum iniurijs Aſiam defenderat, inuiſus equeſtri ordini, penes quem iudicia erant: repetundarum damnatus in exilium miſſus eſt. C. Geminius prætor contra Thracas infeliciter pugnauit. Senatus cum impotentiam equeſtris ordinis in iudicijs exercendis ferre nollet, omni ui niti cœpit, ut ad ſe iudicia transferrentur, ſuſtinente cauſam eius M.Liuio Druſo tribuno plebis, qui, ut uires ſibi acquireret, pernicioſa ſpe largitionis plebem concitauit. Præterea motus Syriæ regum continet.

LIBRI LXXI.

M.Liuius Druſus tribunus pl. ut maioribus uiribus ſenatus cauſam ſuſceptam tueretur: ſocios, & Italicos populos, ſpe ciuitatis Romanæ ſolicitauit: iiſq; adiuuātibus per uim legibus agrarijs,

bus agrarijs, frumentarijsq; latis legem quoq; iudicialem tulit, ut æqua parte iudicia penes ſenatum, & equeſtrem ordinem eſſent. Cum deinde promiſſa ſocijs ciuitas præſtari non poſſet: irati Italici defectionem cœperunt agitare. eorum coitus, coniurationes, orationesq; in concilijs principum referuntur. propter quæ Liuius Druſus etiam ſenatui inuiſus factus, uelut ſocialis belli autor, incertum à quo, domi occiſus eſt.

LIBRI LXXII.

ITalici populi defecerunt, Picentes, Veſtini, Marſi, Pelígni, Marrucini, Lucani, Samnites: initio belli à Picentibus moto. Q. Seruilius proconſul in oppido Aſculo cum omnibus ciuibus Romanis, qui in eo oppido erant, occiſus eſt. ſaga populus ſumpſit. Seruius Galba à Lucanis comprehenſus, unius fœminæ opera, ad quam diuertebatur, captiuitate exemptus eſt. Eſernia, & Alba coloniæ ab Italicis obſeſſæ ſunt. Auxilia demum Latini nominis, externarumq; gentium miſſa populo Romano, & expeditiones inuicem, urbium'que expugnationes referuntur.

LIBRI LXXIII.

L. Cæſar cos. male aduerſus Samnites pugnauit. Nola colonia in poteſtatem Samnitium cum L. Poſthumio prætore uenit: qui interemptus eſt. Complures populi ad hoſtes defecerunt. Cum P. Rutilius cos. parum proſpere contra Marſos pugnaſſet, & in prælio cecidiſſet: C. Marius legatus eius meliore quidem euentu cum hoſtibus conflixit. Ser. Sulpitius Pelignos fudit. Q. Cepio legatus Rutilij cum obſeſſus proſpere in hoſtes erupiſſet: & ob eum ſucceſſum æquatum ei cum C. Mario eſſet imperium: temerarius factus, & circunuentus inſidijs, fuſo

exercitu, cecidit. L. *Cæſar* c o s. *feliciter contra Samnites pugnauit. ob eam uictoriam* Romæ *ſaga poſita ſunt. & ut uaria belli fortuna eſſet,* E*ſernia colonia cum* M. *Marcello in poteſtatem Samnitium uenit. Sed &* C. *Marius prælio* M*arſos fudit: Hirmio Aſinio prætore Marrucinorum occiſo.* C. *Cæcilius in Gallia tranſalpina Saluios rebellantes uicit.*

LIBRI LXXIIII.

CN. *Pompeius Picentes prælio fudit: & obſedit. propter quam uictoriam* Romæ *prætextæ, aliaq́; magiſtratuum ornamenta inſignia ſumpta ſunt.* C. *Marius cũ* M*arſis dubio euentu pugnauit. Libertini tum primum militare cœperunt. Aurelius Plotius legatus Vmbros,* L. *Porcius prætor* M*arſos, cũ uterq; populus defeciſſet, prælio uicerunt.* N*icomedes in Bithyniæ, Ariobarzanes in Cappadociæ, regna reducti ſunt.* Cn. *Pompeius* c o s. M*arſos acie uicit. Cum ære alieno oppreſſa eſſet ciuitas:* A. *Sempronius* A*ſellus prætor, quoniam ſecundum debitores ius dicebat: ab ijs, qui fœnerabantur, in foro occiſus eſt. Præterea incurſiones* T*hracum in* M*acedoniam, populationesq́; continet.*

LIBRI LXXV.

A. *Poſthumius Albinus legatus in obſidione caſtrorũ Hoſtilium cecidit. Sulpitius legatus, cum claſſi præeſſet: infamis crimine proditionis ab exercitu ſuo interfectus.* L. *Cornelius Sylla legatus Samnites prælio uicit: & bina caſtra eorum expugnauit.* Cn. *Pompeius* V*eſtinos in deditionem accepit.* L. *Porcius* c o s. *rebus proſpere geſtis, fuſisq́; aliquoties* M*arſis, dum caſtra eorum expugnat, cecidit.* E*a res hoſtibus uictoriam eius prælij dedit,* C*oſconius, &* L*uceius Samnites acie uicerunt,* M*arium*

rium Egnatium, nobiliſsimum hoſtium ducem occiderũt: compluraq́; eorum oppida in deditionem acceperunt. L. Sylla Hirpinos domuit: Samnites multis prælijs fudit: aliquot populos recepit: quantisq́; raro quiſquam ante conſulatum rebus geſtis, ad petitionem conſulatus Romam eſt profectus.

LIBRI LXXVI.

A. Gabinus legatus, rebus aduerſum Lucanos proſpere geſtis, multis oppidis expugnatis, in obſidione caſtrorum hoſtilium cecidit. Sulpitius legatus Marrucinos cecidit: uniuerſamq́; eam regionem recepit. Cn. Pompeius proconſul Veſtinos & Pelignos in deditionem accepit. Marſi quoq; à L. Muræna, & Cæcilio Pinna legatis aliquot prælijs fracti pacem petierunt. Aſculum à Cn. Pompeio captum eſt, cæſis à Mamerco Aemylio legato Italicis. Silo Popedius, dux Marſorum, autor huius rei in prælio cecidit. Ariobarzanes Cappadociæ, Nicomedes Bithyniæ regno à Mithridate Põti rege pulſi ſunt. Præterea incurſiones Thracum in Macedoniam continet.

LIBRI LXXVII.

CVm P. Sulpitius tribunus plebis, autore C. Mario, pernicioſas leges promulgaſſet: ut exules reuocarentur: & noui ciues, libertiniq́; diſtribuerentur in tribus: & ut Marius aduerſus Mithridatem Ponti regem dux crearetur: & aduerſantibus COSS. Q. Pompeio, & L. Syllæ uim intuliſſet: occiſoque Pompeij conſulis filio, genero Syllæ: L. Sylla COS. cum exercitu in urbem uenit, & aduerſus factionem Sulpitij, & Marij in ipſa urbe pugnauit: eamq́; expulit. ex quo duodecim à ſenatu hoſtes, inter quos C. Marius pater, & filius iudicati ſunt. P. Sulpitius cum in quadam uilla lateret: indicio ſerui

ſui retractus, & occiſus eſt. ſeruus, ut præmium promiſſi indicij haberet, manumiſſus eſt: & ob ſcelus domini proditi de ſaxo deiectus eſt. C. Marius filius in Africam traiecit. C. Marius pater, cum in paludibus Minturnenſium lateret, extractus eſt ab oppidanis. & cum ad occidendum eum miſſus ſeruus natione Gallus maieſtate tanti uiri perterritus receſſiſſet: impoſitus publice in nauim delatus eſt in Africam. L. Sylla ciuitatis ſtatum ordinauit: exinde colonias deduxit. Q. Pompeius COS. *ad capiendum à Cn. Pompeio proconſule exercitum profectus, conſilio eius occiſus eſt. Mithridates Ponti rex Bithynia & Cappadocia occupatis, & pulſo Aquilio legato, Phrygiam prouinciam populi Romani cum ingenti exercitu intrauit.*

LIBRI LXXVIII.

Mithridates Aſiam occupauit: Q. Oppium proconſulem, item Aquilium legatum in uincula coniecit: iuſſuq; eius quicquid ciuium Romanorũ in Aſia fuit, uno die trucidatum eſt. urbem Rhodum, quæ ſola in fide permanſerat, oppugnauit: & aliquot prælijs naualibus uictus receſſit. Archelaus præfectus regis in Græciam cum exercitu uenit, Athenas occupauit. Praeterea trepidationem urbium, inſularumq́;, alijs ad Mithridatem, alijs ad populum Romanum ciuitates ſuas trahentibus, continet.

LIBRI LXXIX.

Cornelius Cinna cum pernicioſas leges per uim ferret: pulſus urbe à Cn. Octauio collega cum Sextio tribuno plebis: imperio'que ei abrogato, corruptum Ap. Claudij exercitum in poteſtatem ſuam redegit, & bellum urbi intulit: accerſito C. Mario cum alijs exulibus ex Africa. in quo bello duo fratres, alter ex Pompeij exercitu, alter ex Cinnæ, ignorantes concurrerunt, & cum uictor

mortuum

mortuum ſpoliaret: agnito fratre ingenti lamentatione edita, rogo ei extructo ipſe ſupra rogum ſe transfodit: & eodem igni conſumptus eſt. Et cum opprimi inter initia potuiſſet: Cn. Pompeij fraude, qui utranq; partem fouendo, uires Cinnæ dedit: nec niſi profligatis optimatium rebus auxilium tulit, & conſulis ſegnitie, confirmati Cinna & Marius quatuor exercitibus, quorum duo Q. Sertorio, & Carboni dati ſunt, urbẽ circunſederunt. Oſtiam coloniam Marius expugnauit, & crudeliter diripuit.

LIBRI LXXX.

Italicis populis à ſenatu ciuitas data eſt. Samnites, qui ſoli arma recipiebant, Cinnæ, & Mario ſe coniunxerunt. ab ijs Plancius cum exercitu cæſus eſt. Cinna & Marius cum Carbone & Sertorio Ianiculum occupauerunt: & fugati ab Octauio conſule receſſerunt. Marius Antium quidem, & Ariciam, & Lauinium colonias deuaſtauit. Cum nulla omnino ſpes eſſet optimatibus reſiſtendi propter ſegnitiem & perfidiam & ducum, & militum, qui corrupti aut pugnare nolebant, aut ad diuerſas partes tranſibant: Cinna & Marius in urbem recepti ſunt. qui uelut captam eam cædibus & rapinis uaſtarunt: Cn. Octauio conſule occiſo, & omnibus aduerſæ partis nobilibus trucidatis: inter quos M. Antonio eloquentiſſimo uiro, & C. Cæſare, quorum capita in roſtris poſita. Craſſus filius ab equitibus Fimbriæ interemptus. pater Craſſus, nequid indignum uirtute ſua pateretur, gladio ſe transfixit. Et citra ulla comitia conſules in ſequentem annum ſeipſos renuntiauerunt. eodem die, quo magiſtratum inierant: Marius Sex Licinium ſenatorem de ſaxo deijci iuſſit: editisq; multis ſceleribus Idibus Ianuarijs deceſſit: uir, cuius ſi examinentur cum uirtutibus uitia,

haud facile ſit dictu: utrum bello melior, an pace pernicioſior fuerit. adeo quam rempublicam armatus ſeruauit, eam primo togatus omni genere fraudis, poſtremo armis euertit.

LIBRI LXXXI.

LVCIVS *Sylla Athenas, quas Archelaus præfectus Mithridatis occuparat, circunſedit, & cum maximo labore expugnauit: urbi libertatem, & ciuibus quæ habuerāt, reddidit. Magneſia, quæ ſola in Aſia ciuitas in fide manſerat, ſumma uirtute aduerſus Mithridatem defenſa eſt. Preterea à Thracibus in Macedonia geſta continet.*

LIBRI LXXXII.

S*Ylla copias regis quæ Macedonia occupata in Theſſaliam uenerant, prælio uicit, cæſis hoſtium centum millibus, caſtris quoq; expugnatis. renouato deinde bello, iterum exercitum eius fudit, ac deleuit. Archelaus cũ claſſe regia Syllæ ſe tradidit. L. Valerius Flaccus* COS. *collega Cinnæ miſſus, ut Syllæ ſuccederet, propter auaritiam inuiſus exercitui ſuo à C. Fimbria legato ipſius, ultimæ audaciæ homine, occiſus eſt: & imperium ad Fimbriam translatum. Præterea expugnatæ in Aſia urbes à Mithridate, & crũdeliter direpta prouincia: incurſionesq́; Thracum in Macedoniam referuntur.*

LIBRI LXXXIII.

C*. Fimbria in Aſia fuſis aliquot copijs Mithridatis, urbem Pergamum cepit, obſeſſumq́; regem non abfuit multum quin caperet: urbem Ilion, quæ ſe poteſtati Syllæ reſeruabat, expugnauit, ac deleuit, & magnã partem*

tem Aſiæ recepit. Sylla multis prælijs Thracas cecidit. Cum L. Cinna, & Cn. Papyrius Carbo à ſe ipſis conſules per biennium creati, bellum contra Syllam pararent: effectum quidem eſt per L. Valerium Flaccum principem ſenatus, qui orationem in ſenatu habuit: & per eos, qui concordiæ ſtudebant: ut legati ad Syllam de pace mitterentur. Cinna ab exercitu ſuo, quem inuitum cogebat naues conſcendere, & aduerſus Syllam proficiſci: interemptus eſt. cõſulatum Carbo ſolus geßit. Sylla cum in Aſiã traieciſſet, pacem cum Mithridate fecit: ita, ut his cederet prouincijs: Aſia, Bithynia, Cappadocia. Fimbria deſertus ab exercitu, qui ad Syllam tranſierat, ipſe ſe percuſſit, impetrauitq́; à ſeruo præbens ceruicem, ut eum omnino interficeret.

LIBRI LXXXIIII.

SYlla legatis, qui à ſenatu mißi erant, futurum ſe in põteſtate ſenatus reſpondit, ſi ciues qui à Cinna pulſi ad ſe confugerant, reſtituerentur. quæ conditio cum iuſta ſenatui uideretur, per Carbonem, factionemq́; eius, cui bellum uidebatur utilius, ne conueniret, effectum eſt. Idem Carbo, cum ab omnibus oppidis Italiæ obſides exigere uellet, ut fidem illorum contra Syllam obligaret, conſenſu ſenatus prohibitus. Nouis ciuibus S.C. ſuffragium datum eſt. Q. Metellus Pius, qui partes optimatium ſequutus erat: cum in Africa bellum moliretur: à C. Fabio prætore pulſus eſt, ſenatusq́; conſultum per factionem Carbonis, & Marianarum partium factum eſt, ut omnes ubiq; exercitus dimitterentur. Libertini in quinq; & triginta tribus diſtributi ſunt. Præterea belli apparatum cõtra Syllam, quod plurimum excitabatur, continet.

LIBRI LXXXV.

SYlla in Italiam cum exercitu traiecit: miſsiſq; legatis, qui de pace agerent, & à conſule Cn. Carbone, & C. Norbano uiolatis, eundem Norbanum prælio uicit. Et cum L. Scipionis alterius conſulis, cum quo per omnia id egerat, ut pacem iungeret, nec potuerat: caſtra oppugnaturus eſſet, uniuerſus exercitus cõſulis ſolicitatus per emiſſos à Sylla milites ſigna ad Syllam tranſtulit, Scipio, cum interimi poſſet, dimiſſus eſt. Cn. Pompeius, Cn. F. eius, qui Aſculum ceperat, conſcripto quidem uoluntariorum exercitu, cum tribus legionibus ad Syllam uenerat, ad quem ſe nobilitas omnis conferebat, ita ut deſerta urbe ad caſtra ueniretur. Præterea expeditiones per uniuerſam Italiam utriuſq; partis ducum referuntur.

LIBRI LXXXVI.

CVm C. Marius, C. Marij filius COS. ante annos uiginti per uim creatus eſſet, C. Fabius in Africa propter crudelitatem & auaritiã in prætorio ſuo uiuus exuſtus eſt. L. Philippus legatus Syllæ Sardiniam, Q. Antonio prætore pulſo & occiſo occupauit. Sylla cum Italicis populis, ne timeretur ab ijs uelut erepturus ciuitatem, & ſuffragij ius nuper datũ, fœdus percuſsit. itemq; ex fiducia iam certæ uictoriæ litigatores, à quibus adhibebantur uadimonia, Romã deferre iuſsit. Cum à patre diuerſa urbs adhuc teneretur: L. Damaſippus prætor ex uolũtate C. Marij conſulis, cum ſenatum contraxiſſet, omnem, quæ in urbe erat, nobilitatem trucidauit. ex cuius quidem numero Q. Mutius Scæuola pontifex maximus fugiens in ueſtibulo ædis Veſtæ occiſus eſt. Præterea bellum à L. Muræna aduerſus Mithridatem in Aſia renouatum continet.

LIB

LIBRI LXXXVII.

Sylla C. Marium, exercitu eius fuſo deletoq́; ad Sacri portum, in oppido Præneſte obſedit, urbem Romam ex inimicorum manibus recepit. Marium erumpere tentantem repulit. Præterea res à legatis eius eadem ubique fortuna partium geſtas continet.

LIBRI LXXXVIII.

Sylla Carbonē, exercitu eius ad Cluſium, ad Fauentiā, Fidentiamq́; cæſo, Italia expulit: cum Samnitibus, qui ſoli Italicorū populorū nondum arma depoſuerāt, iuxta urbem Romam ante portam Collinam debellauit: Recuperataq́; Repu. pulcherrimam uictoriam crudelitate, quanta in nullo homine unquam fuit: inquinauit. Octo millia deditorum in uia publica trucidauit: tabulam proſcriptionis poſuit: urbem, & uniuerſam Italiam cædibus repleuit. inter quos omnes Præneſtinos inermes interimi iuſſit. Marium ſenatorij ordinis uirum cruribus, brachijsq́; fractis, auribus præſectis, & effoßis oculis necauit. C. Marius Præneſte obſeſſus à Lucretio Aſella, Syllanarū partium uiro, cum per cuniculum captaret euadere, ſeptus ab exercitu mortem ſibi conſciuit in ipſo cuniculo, cum ſentiret ſe euadere minime poſſe: cum Pontio Teleſino fugæ comite ſtricto utrinq; gladio cōcurrit. quem cum occidiſſet, ſaucius à ſeruo impetrauit, ut ſe occideret.

LIBRI LXXXIX.

L. Brutus à Cn. Papyrio Carbone, qui Corcyram appulerat, miſſus naue piſcatoria Lilybæum, ut exploraret, an ibi Pompeius eſſet, & circumuentus à nauibus, quas Pompeius miſerat, in ſe mucrone uerſo ad tranſtrum nauis obnixus corporis pondere occubuit. Cn. Pompeius in Siciliam cum imperio à ſenatu miſſus Cn. Carbonem,

qui flens muliebriter mortem tulit, captum occidit. Sylla dictator factus, quod nemo quidē unquā fecerat: cum faſcibus uiginti quatuor proceſsit, rebusq; nouis Reip. ſtatū cōfirmauit. Trib. pl. poteſtatem minuit: & omne ius legū ferendarū ademit: pontificū augurumq; collegiū ampliauit, ut eſſent quindecim: ſenatū ex equeſtri ordine ſuppleuit: proſcriptorū liberis ius petendorū honorum eripuit, & bona eorum uendidit. ex quibus primo multa rapuit, redactū eſt ſeſtertiūm ter millies quingēties q;. Lucretiū Aſellam conſulatum contra uoluntatē ſuam petere auſum iuſsit interimi in foro: & cum indigne ferret populus Ro. concione uocata ſe iuſsiſſe dixit. Cn. Pompeius in Africa Cn. Domitium proſcriptū, & Hiram regem Numidarū bellū moliētes, uictos interemit: & IIII. & XX. annos natus adhuc eques Ro. quod quidē nemini cōtigerat, ex Africa triūphauit. Cn. Norbanus cōſularis proſcriptus in urbe Rhodo, cum comprehenderetur, ſe ipſe interemit. Metellus ex proſcriptis unus clàm capite adoperto ad poſticum ædis Baſtiæ uxoris cum acceſsiſſet, admiſſus minime eſt, quia illum proſcriptum diceret. itaq; ſe transfodit, & ſanguine ſuo fores reſperſit. Sylla Nolam in Samnio recepit. XLVII. legiones in agros captos deduxit, & eos ijs diuiſit. Volaterras, quod oppidum adhuc in armis erat, obſeſſum in deditionem accepit. Mitylenæ quoque in Aſia, quæ ſola urbs poſt uictum Mithridatem arma retinebat, expugnatæ dirutæq; ſunt.

LIBRI XC.

SYlla deceſsit, honosq; ei à ſenatu habitus eſt, ut in campo Martio ſepeliretur. M. Lepidus, cum acta Syllæ tentaret reſcindere, bellum excitauit. & à Q. Catulo collega Italia pulſus eſt, & in Sardinia fruſtra bellum

molitus

molitus perijt. M.Brutus,qui Ciſalpinam Galliam tenebat,à Cn. Pompeio occiſus eſt. Q.Sertorius proſcriptus in ulteriore Hiſpania ingens bellum excitauit. L.Manlius proconſul, & M. Antonius legatus ab Herculeio quæſtore prælio uicti ſunt.Præterea à P.Seruilio proconſule aduerſus Cilicas res geſtas continet.

LIBRI XCI.

CN.Pompeius,cum adhuc quæſtor eſſet,cum imperio cōſulari aduerſus Sertorium miſſus eſt. Sertorius aliquot urbes expugnauit, plurimasq; ciuitates in poteſtatē ſuam redegit. Ap. Claudius proconſul Thracas pluribus prælijs uicit. Q. Metellus proconſul L.Hirtuleium quæſtorem Sertorij omni cum exercitu cecidit.

LIBRI XCII.

CN. Pompeius adhuc dubio euentu cum Sertorio pugnauit, ita, ut ſingula ex utraq; parte cornua uicerint. Q. Sertorius Metellum et Perpennam duobus exercitibus prælio fudit: cuius uictoriæ partem cupiens auferre Pompeius parum proſpere pugnauit. obſeſſus deinde Calagurij Sertorius aßiduis eruptionibus non leuiora damna obſidentibus tulit. Præterea à Curione proconſule in Thracia res geſtas aduerſus Dardanos,& Q.Sertorij multa crudelia in ſuos facta continet. qui plurimos amicorum,& ſecum proſcriptorum crimine proditionis inſimulatos interemit.

LIBRI XCIII.

P.Seruilius proconſul in Cilicia Iſauros domuit, & aliquot urbes piratarum expugnauit. Nicomedes Bithyniæ rex moriens populum Romanum fecit hæredem, regnumq;

regnumq́; eius in prouinciæ formam redactum eſt. Mithridates, fœdere cum Sertorio icto, bellum populo Romano intulit. Apparatus deinde regiarum copiarum pedeſtriū naualiumq́;, & occupata Bithynia. M. Aurelius Cotta C O S. *ad Chalcedonem prælio à rege uictus eſt, rexq́; à Pompeio & Metello uictus. & ut contra Sertorium egerūt, qui omnibus belli militiæq́; artibus par fuit. quos etiam ab obſidione Calagurij oppidi depulſos coëgit diuerſas regiones petere, Metellum ulteriorem Hiſpaniam, Pompeium Galliam.*

LIBRI XCIIII.

L. *Lucullus* C O S. *aduerſus Mithridatem equeſtribus prælijs feliciter pugnauit: & expeditiones aliquot proſperas fecit, poſcentesq́; pugnam milites à ſeditione inhibuit. Deiotarus Gallogræciæ tetrarches præfectos Mithridatis bellum in Phrygia mouentes cecidit. Præterea res à Pompeio in Hiſpania contra Sertorium proſpere geſtas continet.*

LIBRI XCV.

C. *Curio proconſul Dardanos in Thracia domuit. Quatuor & ſeptuaginta gladiatores Capuæ ex ludo Lentuli profugerunt, & congregata ſeruorum & ergaſtulorum multitudine, Chryſo, & Spartaco ducibus bello excitato, Claudium Pulchrum legatū, & P. Vorenū prætorem prælio uicerunt. L. Lucullus proconſul ad Cyzicum urbem exercitū Mithridatis fame ferroq́; deleuit, pulſumq́; à Bithynia regem uarijs belli ac naufragiorum caſibus fractum, coëgit in Pontum profugere.*

LIBRI XCVI.

Q. *Arius prætor Chryſum, fugitiuorum ducem, cum uiginti millibus hominū cecidit. C. Lentulus* C O S.

male

ale aduerſus Spartacum pugnauit. Ab eodẽ L.Gellius, r Q. Arius prætor acie uicti ſunt. Sertorius à M.Antonio,& M.Perpenna,& alijs coniuratis in cõuiuio interfectus eſt,octauo ducatus ſui anno, magnus dux,et aduerſus duos imperatores,Pompeium et Metellũ ſæpe par, t frequentius uictor, ad ultimum deſertus & proditus. mperium partium ad Marium tralatum eſt. quem Cn. ompeius uictum, captum'que interemit, ac recepit Hiſpanias decimo ferè anno, quàm cœptum erat bellum. .Caſsius proconſul. Cn. Manlius prætor male aduerſus partacum pugnauerunt, idq; bellum M.Craſſo pretori andatum eſt.

LIBRI XCVII.

M.Craſſus prætor primum cum parte fugitiuorum, quæ ex Gallis,Germanisq; conſtabat, feliciter pugnauit,cæſis inimicorum x x x v. millibus, & duce eorum Granico. Cum Spartaco dein debellauit, cæſis cum ſo millibus quadraginta. M. Antonius prætor bellum duerſus Cretenſes parum proſpere geſtum morte ſua finiuit. M.Lucullus proconſul Thracas ſubegit. L.Lucullus in Ponto aduerſus Mithridatem feliciter pugnauit, æſis hoſtiũ amplius quàm ſexaginta millibus. M.Craſſus,& Cn.Pompeius c o s s. facti ſunt. * ſicut ompeius,antequam quæſturã gereret,ex equite Romano.tribunitiam poteſtatẽ reſtituerunt. Iudicia quoq; per M.Aurelium Cottam pretorem ad equites Rom. transla ſunt. Mithridates deſperatione rerum ſuarũ coactus d Tigranem Armeniæ regem confugit.

LIBRI XCVIII.

Achares filius Mithridatis,Boſpori rex, à L.Lucullo in amicitiam receptus eſt. C.Lentulus,& L.Gellius

lius cenſores aſperam cenſuram egerunt: quatuor & ſexaginta ſenatu motis. à quibus luſtrum conditum eſt. Cenſa ſunt ciuium capita CCCCL*. millia.* L. *Metellus prætor in Cilicia aduerſum piratas proſpere rem geßit. Templũ Iouis in Capitolio, quod incẽdio conſumptũ erat, refectũ à* Q. *Catulo dedicatum eſt.* L. *Lucullus in Armenia Mithridatem, & Tigranem, & immenſas utriuſque regis copias multis certaminibus fudit.* Q. *Metellus proconſul, bello ſibi aduerſum Cretenſes mandato, Cydoniam urbem obſedit.* C. *Triarius legatus Luculli aduerſus Mithridatem parum proſpere pugnauit. Lucullum ne perſequeretur Mithridatem, ac Tygranem, ſummamq; uictoriæ imponeret, ſeditio militum tenuit, qui ſequi nolebant: quia legiones Valerianæ, impleta à ſe ſtipendia dicentes, Lucullum reliquerunt.*

LIBRI XCIX.

Q*. Metellus proconſul Gnoſon, & Lyctum, & Cydoniam, & alias plurimas ciuitates expugnauit.* L. *Roſcius tribunus plebis legem tulit, ut equitibus Rom. in theatro quatuordecim gradus proximi aßignarentur. Cn. Pompeius lege ad populum lata perſequi piratas iuſſus, qui cõmercium annonæ intercluſerant: intra quadrageſimum diem toto mari eos expulit, belloq; cum ijs in Cilicia confecto, acceptis in deditionem piratis, agros & urbes dedit. Præterea res à* Q. *Metello aduerſus Cretenſes cõtinet: & epiſtolas Metelli, & Cn. Pompeij inuicem miſſas. queritur Metellus gloriam rerum à ſe geſtarum à Pompeio ſublatam præteriri, qui in Cretam miſerit legatũ ſuum ad accipiẽdas urbium deditiones. Pompeius Romæ rationem reddit, hoc ſe facere debuiſſe.*

LIBRI C.

C. *Manlius tribunus plebis indignatione maxima no=*
bilitatis legem tulit, ut Pompeio bellum Mithridati=
m madaretur. Concio eius bona. Q. *Metellus domi=*
Cretenſibus, liberæ in id tempus inſulæ leges tulit. Cn.
mpeius ad gerendum bellum aduerſus Mithridatem
ofectus, cum rege Parthorum Phraate amicitiam reno=
uit, equeſtri prælio Mithridatem uicit. Præterea bel=
m inter Phraatem regem Parthorum, & Tigranem
rmeniorum regem, ac demum inter filium Tigranem,
tremq́; geſtum continet.

LIBRI CI.

CN. Pompeius *Mithridatẽ nocturno prælio*
uictum coëgit Boſporon profugere: Tigra=
nem in deditionẽ accepit, eiq́; ademptis Sy=
ria, Phœnicia, et Cilicia, regnum Armeniæ
ſtituit. Coniuratio eorum qui in petitione conſulatus
nbitus damnati erant, facta de interficiendis COSS. *op=*
eſſa eſt. Cn. Pompeius cum Mithridatem perſequere=
r, in ultimas ignotasq́; gentes penetrauit: Iberos, Alba=
os, qui tranſitum minime dabant, prælio uicit. Præterea
gam Mithridatis per Colchos, Heniochosq́;, & res ab
in Boſporo geſtas continet.

LIBRI CII.

CN. *Pompeius in prouinciæ formam Pontum redegit.*
Pharnaces filius Mithridatis bellum patri intulit.
eo Mithridates obſeſſus in regia, cum ueneno ſumpto
rum profeciſſet ad mortem, à milite Gallo, nomine Bi=
oco, à quo ut iuuaretur petierat, interfectus eſt. Cn.

Pompeius

Pompeius Iudæos ſubegit. fanum eorũ Hieroſolymæ inuiolatũ ante id tempus cepit. L. Catilina bis repulſam in petitione conſulatus paſſus, cum Lentulo prætore & Cethego & pluribus cõiurauit, de cæde cõſulum & ſenatus, incendijs urbis, opprimenda republica: exercitu quoq; in Hetruria comparato. Ea coniuratio induſtria M. Tullij Ciceronis eruta eſt. Catilina urbe pulſo, de reliquis coniuratis omnino ſumptum ſupplicium eſt.

LIBRI CIII.

Catilina à C. Antonio proconſule cum exercitu cæſus. P. Clodius accuſatus, quòd in mulieris habitu ſacrarium, in quod uirũ intrare nefàs eſt, intraſſet: cumq́; uxorem Metelli pontificis ſtuprauiſſet, abſolutus. Cn. Potitius prætor Allobroges, qui rebellauerant, ad Solonem domuit. P. Clodius ad plebem tranſijt. C. Cæſar Luſitanos ſubegit. eoq́; conſulatus candidato, & captante rempublicam inuadere, conſpiratio inter tres principes ciuitatis facta eſt, Cn. Pompeium, M. Craſſum, & C. Cæſarem. Leges Agrariæ à Cæſare conſule cum maxima contentione, inuito ſenatu & altero conſule M. Bibulo, latæ ſunt. C. Antonius proconſul in Thracia parum proſpere rem geßit. M. Cicero lege à P. Clodio tribuno plebis lata, quia indemnatos ciues necauiſſet, in exilium miſſus eſt. Cæſar in prouinciam Galliam profectus, Heluetios, gentem uagam, domuit, quæ ſedem quærens per prouinciam Cæſaris Narbonem iter facere uolebat. Præterea ſitum Galliarum continet. Pompeius de liberis Mithridatis, Tigrane et Tigranis filio triumphauit: Magnusq́; à tota concione conſalutatus eſt.

LIBRI CIIII.

Rima pars libri ſitum Germaniæ, moresq́; continet. . C. Cæſar contra Germanos, qui Ariouiſto duce in allîam deſcenderant: cum exercitum duceret, rogatus b Heduis, & Sequanis: quorum ager poßidebatur: tre= idationem militum propter metum nouorum hoſtium rtam allocutione exercitus inhibuit, & uictos prælio ermanos Gallia omni expulit. M. Cicero, Pompeio ter alios orante, & T. Annio Milone tribuno pl. in= enti gaudio ſenatus, ac uniuerſæ Italiæ ab exilio redu= us eſt. Cn. Pompeio per quinquennium annonæ cura andata eſt. Cæſar Ambianos, Sueßiones, Viroman= uos, Atrebates, Belgarum populos, quorum quidem axima multitudo erat, prælio uictos in deditionem ac= pit: ac deinde contra Neruios unam harum ciuitatum m maximo diſcrimine pugnauit, eam'que gentem dele= t, quæ bellum geßit, donec ex ſexaginta millibus ar= atorum trecenti ſupereſſent: ex nonaginta quinque ſe= atoribus tres tantummodo euaderent. Lege lata de digenda in prouinciæ formam Cypro, & publicanda cunia regia, M. Catoni adminiſtratio eiuſdem rei man= ta eſt. Ptolemæus Aegypti rex ob iniurias, quas pa= ebantur, à ſuis regno pulſus Romam uenit. C. Cæſar entem oceano iunctam, Venetos, nauali prælio uicit. æterea à legatis eius eadem fortuna res geſtas con= net.

LIBRI CV.

Vm M. Catonis tribuni plebis intercеßionibus co= mitia tollerentur, ſenatus ueſtem mutauit. M. Cato in titione præturæ, prælato Vatinio repulſam tulit. idem m legem impediret, qua prouinciæ conſulares in quin=

 quennium,

quennium, Pompeio Hiſpaniæ, Craſſo Syria & Parthicum bellum, Cæſari Gallia & Germania dabantur, à C. Trebonio tribuno plebis legis autore in uincula ductus eſt. A. Gabinius proconſul Ptolemæum in regnum reduxit Aegypti, reiecto Archelao, quem ſibi regem aſciuerant. Cæſar, uictis Germanis, & in Gallia cæſis, Rhenum tranſcendit, proximam partem Germaniæ domuit, ac deinde oceano in Britaniam parum proſpere tempeſtatibus aduerſis traiecit: iterumq́; parum felicius, maximaq́; hominum multitudine cæſa, reliquam partem inſulæ in poteſtatem redegit.

LIBRI CVI.

IVlia Cæſaris filia, Pompeij uxor, deceſſit, honosq́; maximus ei à Populo habitus eſt, ut in campo Martio ſepeliretur. Gallorum multi populi, Ambiorige duce Eburonum defecerunt. à quibus Cotta, & T. Auruncul eius legati Cæſaris inſidijs circunuenti, cum exercitu, cui præerant, cæſi ſunt. & cum aliarum quoq; legionum caſtra oppugnata maximo labore defenſa eſſent: interq́; eos, qui in Treuiris præerat, Q. Cicero, ab ipſo Cæſare hoſtes prælio fuſi ſunt. M. Craſſus bellum Parthis illaturus Euphratem fluuium tranſiuit. uictusq́; prælio, in quo & filius eius cecidit, cum reliquias exercitus in collem receſſiſſet, euocatus in colloquium ab hoſtibus, ut de pace acturus, quorum dux erat Surenas, comprehenſus, & nequid uiuus pateretur, repugnans interemptus eſt, & ita perijt.

LIBRI CVII.

C. Cæſar Treuiris in Gallia uictis, iterum in Germaniam tranſit, nulloq́; ibi inuento hoſte, reuerſus in Galliam Eburones, & alias ciuitates, quæ conſpirauerant, uicit, & regem Ambiorigem in fuga perſecutus.

P. Clodij

P. Clodij à T. Annio Milone, candidato conſulatus. Appia uia ad Bouillas occiſi corpus plebs in curia cremauit. Cum ſeditiones inter candidatos conſulatus, Hypſeum, Scipionem, & Milonem eſſent, qui armis ac ui contendebant: ad comprimendas eas Cn. Pompeius legatus à ſenatu conſul tertium factus eſt abſens, & ſolus, quod nemini unquam contigit. Quæſtione decreta de morte P. Clodij, Milo iudicio damnatus in exilium actus eſt. Lex dicta eſt, ut ratio abſentis Cæſaris in petitione conſulatus haberetur, inuito & contradicente M. Catone. Præterea res geſtas à C. Cæſare aduerſum Gallos, qui propè uniuerſi Vercingentorige Aruerno duce, defecerunt, & laborioſas obſidiones urbium continet: inter quas Auarici Biturigum, Gergouiæ Aruernorum.

LIBRI CVIII.

C. Cæſar Gallos ad Alexiam uicit, omnesq; Galliæ ciuitates, quæ in armis fuerant, in deditionem accepit. C. Caßius quæſtor M. Craßi Parthos, qui in Syriam transcenderant, cecidit. In petitione conſulatus M. Cato repulſam tulit: creatis COSS. Ser. Sulpitio, & M. Marcello. C. Cæſar Bellouacos cum alijs Gallorum populis domuit. Præterea contentiones inter COSS. de ſucceſſore C. Cæſari mittendo, agente in ſenatu M. Marcello conſule, ut Cæſar ad petitionem conſulatus ueniret, cum is, lege lata in id tempus conſulatus, prouincias obtinere deberet: resq; à M. Bibulo geſtas in Syria continet.

LIBRI CIX.

Cauſæ ciuiliũ armorũ, & initia referũtur, contentionesq; de ſucceſſore C. Cæſari mittẽdo, cũ ſe dimiſſurũ exercitũ negaret, niſi à Pompeio dimitteretur. & C. Curionis tribuni plebis primum aduerſus Cæſarem actiones

continet. Cum S.C.factū eſſet, ut ſucceſſor Cæſari omnino mitteretur: M. Antonio, & Q. Caßio tribunis plebis, quoniā interceßionibus id S.C. impediebant, urbe pulſis, mandatū à ſenatu cōſulibus, & Cn. Pompeio, ut uiderent ne quid Reſp. detrimenti caperet. C. Cæſar bello inimicos perſecutus cum exercitu in Italiā uenit: Corfinium cū L. Domitio, & L. Lentulo cepit, eosq́; dimiſit: Cn. Pompeium, uniuerſosq́; eius partium Italia omnino expulit.

LIBRI CX.

C. Cæſar Maßiliam, quæ portas ipſi clauſerat, obſedit, & relictis in obſidione C. Trebonio, & D. Bruto, profectus in Hiſpaniam L. Afranium, & C. Petreium legatos Cn. Pompeij cum ſeptem legionibus ad Ilerdam in deditionem accepit, omnesq́; incolumes dimiſit: Varrone quoque legato Pompeij cum exercitu in poteſtatem ſuam redacto. Gaditanis ciuitatem dedit. Maßilienſes duobus naualibus prælijs uicti, poſt longam obſidionem in poteſtatem Cæſaris ſe permiſerunt. C. Antonius legatus Cæſaris male contra Pompeianos pugnauit, & in Illyrico captus eſt. in quo bello Opitergini tranſpadani Cæſaris auxiliares rate ſua ab hoſtilibus nauibus clauſa potius quàm in poteſtatem inimicorum uenirent, inter ſe concurrentes occubuerunt. C. Curio legatus Cæſaris in Africa, cum aduerſus Pompeianarum partium ducem Varronem pugnaſſet: à Iuba rege Mauritaniæ cum exercitu cæſus eſt. C. Cæſar in Græciam traiecit.

LIBRI CXI.

C. CAECILIVS *Rufus prætor cum ſeditiones in urbe quàm maxime concitaret, nouarum tabularum ſpe plebe ſolicitata, abrogato magiſtratu, pulſus urbe Miloni ex-*

uli, qui fugitiuorum exercitum contraxerat, ſe cõiunxit. uterq;, cum bellum molirentur, interempti ſunt. Cleopatra Aegypti regina à Ptolemæo fratre regno pulſa eſt. Propter Q. Catuli prætoris auaritiam crudelitatemq; Cordubenſes in Hiſpania cum duabus Varianis legionibus à partibus Cæſaris deſciuerunt. Cn. Pompeius ad Brundiſium obſeſſus à Cæſare, & præſidijs eius cum magna clade diuerſæ partis expugnatis, obſidione liberatus, translato in Theſſaliam bello, apud Pharſaliam acie uictus eſt. Cicero in caſtris remanſit, uir nihil minus, quàm ad bella natus. omnibusq; aduerſarum partium, qui ſe poteſtati uictoris permiſerunt, Cæſar ignouit.

LIBRI CXII.

TRepidatio uictarum partium per diuerſas orbis terrarum partes, & fuga referuntur. Cn. Pompeius, cum Aegyptum petiſſet, iuſſu Ptolemæi regis pupilli, autore Theodoro præceptore, cuius apud regem maxima erat autoritas, & Photino occiſus eſt ab Achilla, cui delegatum id facinus erat, in nauicula, antequam in terram exiret. Cornelia uxor, & Sex. Pompeius filius in Cyprum refugerunt. Cæſar poſt tertium diem inſecutus, cum ei Theodorus caput Pompeij, & annulum obtuliſſet, infenſus eſt, & illacrymauit, ſine periculo Alexandriam tumultuantem intrauit. Cæſar dictator creatus Cleopatram in regnum Aegypti reduxit, & inferentem bellum iiſdem autoribus Ptolemæum, quibus Pompeium interfecerat, cum maximo ſuo diſcrimine uicit. Ptolemæus, dum fugit, in Nilo nauicula ſubſedit. Præterea laborioſum M. Catonis in Africa per deſerta cum legionibus iter, & bellum à Cn. Domitio contra Phraatem Parthum proſpere geſtum continet.

LIBRI CXIII.

COnfirmatis in Africa Pompeianis partibus, earum imperium P. Scipioni delatum eſt, Catone cui ex æquo deferebatur imperium, cedente. Et cum de diruenda urbe Vtica propter fauorem ciuitatis eius in Cæſarem deliberaretur, idq́; ne fieret, M. Cato tenuiſſet: Iuba ſuadente, ut dirueretur, tutela eius, & cuſtodia mandata eſt Catoni. Pompeij Magni filius in Hiſpania contractis uiribus quarum ducatum nec Afranius, nec Petreius excipere uolebant, bellū aduerſus Cæſarem renouauit. Pharnaces Mithridatis filius, rex Ponti ſine ulla belli mora uictus eſt. Cum ſeditiones Romæ à P. Dolabella tribuno pl. legem ferente de nouis tabulis excitatæ eſſent, & ex ea cauſa plebs tumultuaretur, inductis à M. Antonio magiſtro equitum in urbem militibus octingenti è plebe cæſi ſunt. Cæſar ueteranis cum ſeditione miſsionem poſtulantibus dedit. & cum in Africam traieciſſet, contra copias Iubæ regis cum diſcrimine maximo pugnauit.

LIBRI CXIIII.

BEllum in Syria Cæcilius Baſſus eques Romanus Pompeianarum partium excitauit, & relicto à legione Sexto Cæſare, quæ ad Baſſum tranſierat: occiſoq́; eo Cæſar Scipionem prætorem, Afranium, Iubamq́; uicit ad Tapſum, caſtris eorum expugnatis. Cato audita re, cum ſe percuſsiſſet Vticæ, & interueniente filio curaretur, inter ipſam curationem reſciſſo uulnere expirauit, anno ætatis quadrageſimonono. Petreius Iubam, ſeq́; interemit. P. Scipio in naue circunuentus honeſtæ morti uocē quoq́; adiecit. quærentibus enim hoſtibus imperatorem, dixit, imperator bene ſe habet. Fauſtus & Afranius occiſi: Catonis filio uenia data. Brutus legatus Cæſaris in Gallia

Bellouacos

Bellouacos rebellantes uicit.

LIBRI CXV.

CAeſar quatuor triumphos duxit: ex Gallia, ex Aegypto, ex Ponto, & Africa. epulum, & omnis generis ſpectacula edidit. M. Marcello conſulari, ſenatu rogante, conceßit reditum. qui Marcellus beneficio eius frui minime potuit, à P. Magio Chilone cliente ſuo Athenis occiſus. Et cenſum egit, quo cenſa ſunt ciuium capita centum quinquaginta millia. Profectus in Hiſpaniam contra Sex. Pompeium, utrinque multis expeditionibus factis, & aliquot urbibus expugnatis, ſummam uictoriam cum maximo diſcrimine ad Mundam urbem conſecutus eſt. Pompeius Sex. effugit.

LIBRI CXVI.

C. Cæſar ex Hiſpania quintum triumphũ egit. et cum multi, quàm maximiq; honores ei à ſenatu decreti eſſent, inter quos, ut pater patriæ appellaretur, & ſacroſanctus, ac dictator in perpetuum eſſet, inuidiæ cauſam aduerſus eum præſtitere, quòd ſenatui deferenti hos honores, cum ante ædem Veneris genitricis ſederet, minime aſſurrexit: & quòd M. Antonio conſule collega ſuo inter Lupercos currente diadema capiti ſuo impoſitum in ſella repoſuit: & quòd Epidio Marullo, & Cæſetio Flauo tribunis plebis inuidiam ei tanquam regnum affectanti mouentibus poteſtas abrogata eſt. Ex ijs cauſis conſpiratione in eum facta, cuius capita fuerunt, M. Brutus, & C. Trebonius, & C. Caßius, & ex Cæſaris partibus D. Brutus, in curia Pompeij occiſus eſt uiginti tribus uulneribus, occupatum'que ab interfectoribus eius Capitoliũ. Obliuione deinde cædis eius à ſenatu decreta, obſidibus Antonij, & Lepidi liberis acceptis, coniurati

 à Capitolio

à Capitolio deſcenderunt. Teſtamento Cæſaris hæres ex parte dimidia inſtitutus C. Octauius ex ſorore nepos, & in nomen adoptatus eſt. Cæſaris corpus cum in campum Martium ferretur, à plebe ante roſtra crematum eſt. Dictaturæ honos in perpetuum ſublatus eſt. Chamaces humilimæ ſortis homo, qui ſe C. Marij filiū ferebat: cū apud credulam plebē ſeditiones moueret, interfectus eſt.

LIBRI CXVII.

C. *Octauius Romā ex Epiro uenit. eò enim illum Cæſar præmiſerat, bellum in Macedonia geſturus, ominibusq́; proſperis exceptus, etiam nomen Cæſaris ſumpſit, in confuſione rerum, ac tumultu Lepidum pontificem maximum interemit. Sed M. Antonius* COS. *cum impotenter dominaretur, legemq́; de prouinciarum permutatione tuliſſet per uim, & Cæſarem quoq; petentem, ut ſibi aduerſum auunculi percuſſores adeſſet, magnis iniurijs affecit. Cæſar, ut ſibi & reipublicæ uires contra eum paraturus, deductos in colonias ueteranos excitauit. Legiones quoque quarta & Martia ſigna ab Antonio ad Cæſarem tulerunt. deinde plures ſæuitia M. Antonij paſſim in caſtris ſuis trucidati, quia & ſuſpecti erant, & ad Cæſarem deſciuerunt. D. Brutus, ut petenti Ciſalpinam Galliam Antonio obſiſteret, Mutinam cum exercitu occupauit. Præterea diſcurſus utriuſq; partis uirorum ad accipiendas prouincias, apparatusq́; belli continet.*

LIBRI CXVIII.

M. *Brutus in Græcia ſub prætextu reipublicæ, & ſuſcepti contra M. Antonium belli, exercitum, cui Vatinius præerat, cum pouincia in poteſtatem ſuam redegit. C. Cæſari, qui primus reipubl. arma ſumpſerat pro populo Romano, imperium à ſenatu datum*

eſt cum

eſt cum conſularibus ornamentis: adiectumq́; : ut ſenator eſſet. M.Antonius D. Brutum Mutinæ obſedit : miſsiq́; ad eum legati à ſenatu de pace parum ad eam componendam ualerunt. Populus Romanus ſaga ſumpſit. M.Brutus in Epiro C. Antonium prætorem cum exercitu poteſtati ſuæ ſubegit.

LIBRI CXIX.

C.Trebonius in Aſia fraude P. Dolabellæ occiſus eſt. ob id facinus Dolabella à ſenatu hoſtis iudicatus eſt. Cum Panſa Cos.male aduerſus Antonium pugnaſſet, A. Hircius Cos.cum exercitu ſuperueniens,fuſis M. Antonij copijs,fortunam utriuſq; partis æquauit. Victus deinde ab Hircio & Cæſare Antonius in Galliam confugit: & M.Lepidum cum legionibus,quæ ſub ipſo erant,ſibi iunxit,hoſtisq́; à ſenatu cum omnibus,qui intra præſidia eius erant, iudicatus eſt. A. Hircius, qui poſt uictoriam ipſius in inimicorum caſtris ceciderat: & L.Panſa è uulnere, quod in aduerſo prælio exceperat, defunctus, in Campo Martio ſepulti ſunt. Aduerſus C.Cæſarem, qui ſolus è tribus ducibus ſupererat, parum gratus ſenatus fuit, qui D.Bruto obſidione Mutinenſi à Cæſare liberato, honore triumphi decreto, Cæſaris, militumq́; eius mentionem non ſatis gratam habuit. ob quæ C. Cæſar, reconciliata per M. Lepidum cum M. Antonio gratia, Romam cum exercitu uenit, & perculſis aduentu eius ijs, qui in eum iniqui erant, cum annos XVIII. haberet, COS. creatus eſt.

LIBRI XX.

C.Cæſar COS. legem tulit de quæſtione habenda in

ſunt. Cum M. Antonio uires Aſinius quoque Pollio, & Munacius Plancus cum exercitibus ſuis adiūcti ampliaſſent, & D.Brutus, cui ſenatus ut perſequeretur Antonium, mādauit: relictus à legionibus ſuis profugiſſet, iuſſu Antonij, in cuius poteſtatem uenerat, à Capeno Sequano interemptus eſt. C.Cæſar pacē cū Antonio, & Lepido fecit, ita, ut tres uiri Reip. cōſtituendæ quidē per quinquenniū præeſſent. ipſe Lepidus, & Antonius ſtatuerūt, ut ſuos quiſq; inimicos proſcriberēt. in qua proſcriptione plurimi equites, CXXX. ſenatorū nomina fuerant, & inter eos L.Pauli fratris M.Lepidi, & L.Cæſaris Antonij auunculi, M.Ciceronis, cuius occiſi à Popilio legionario milite, cum haberet annos LXIII. caput quoq; cum manu dextra in roſtris poſitum eſt. Præterea res à M.Bruto in Græcia geſtas continet.

LIBRI CXXI.

CAſſius cui mandatum à ſenatu erat, ut Dolabellam inimicum iudicatum bello perſequeretur: autoritate Reip. adiutus Syriam cum tribus exercitibus, qui in eadem prouincia erant, in poteſtatem ſuam redegit: Dolabellam in urbe Laodicea obſeſſum mori coëgit. M. quoque Bruti iuſſu C.Antonius captus occiſus eſt.

LIBRI CXXII.

M.Brutus aduerſus Thracas parum proſpere rem geſſit, omnibusq; tranſmarinis prouincijs, exercitibusq; in poteſtatem eius, & C.Caſſij redactis, coierunt Smyrnæ uterque ad ordinata futuri belli conſilia. M. Meſſalæ Publicolam fratrem iunctum communi conſilio condemnauerunt.

LIBRI

LIBRI CXXIII.

SEx. Pompeius, Magni filius, lectis ex Epiro proſcriptis ac fugitiuis, cum exercitu diu ſine ulla loci cuiuſquam poſſeſsione prædatus in mari, Meſſanam oppidum in Sicilia primum, deinde totam prouinciam occupauit. occiſoq; á Pompeio A. Bithynico prætore, Saluidienum legatum Cæſaris nauali prælio uicit. Cæſar & Antonius cum exercitibus in Græciam traiecerunt, bellum contra Brutum, & Caßium geſturi. Q. Cornificius in Africa T. Seſtium Caßianarum partium ducem prælio uicit.

LIBRI CXXIIII.

C. Cæſar, & Antonius apud Philippos uario euentu contra Brutum, & Caßium pugnauerunt: ita, ut utriuſq; dextera cornua uicerint, & caſtra quoq; utrinq; ab ijs, qui uicerant, expugnarentur. Sed inæqualem fortunam partium mors quidem Caßij fecit. qui cum in eo cornu fuiſſet, quod pulſum erat: totum exercitũ fuſum ratus, mortem ſibi conſciuit. Altero deinde prælio uictus M. Brutus & ipſe uitam finiuit, exorato Stratone fugæ comite, ut ſibi gladium adijceret. annorum erat circiter ætatis XL. *Inter quos Q. Hortenſius occiſus eſt.*

LIBRI CXXV.

C. Cæſar, relicto Antonio (tranſmarinæ prouinciæ ex parte imperium ei ceßit) reuerſus in Italiam ueteranis agros diuiſit. ſeditiones exercitus ſui, quas corrupti á Fuluia M. Antonij uxore milites cõtra imperatorẽ ſuum concitauerãt, cum grandi periculo inhibuit. L. Antonius COS. *M. Antonij frater, eadẽ Fuluia conſulente, bellum Cæſari intulit, receptis in partes ſuas populus, quorũ agri*

LIBRI CXXVI.

C. Cæſar, cum eſſet annorum XXIII. obſeſſum in oppido Peruſia L. Antonium, conatumq; aliquoties erumpere, & repulſum fame coëgit in deditionem uenire: ipſi'que, & omnibus quidem militibus eius ignouit: Peruſiam diruit: redactis in poteſtatem ſuam omnibus diuerſæ partis exercitibus, bellum citra ullum ſanguinem confecit.

LIBRI CXXVII.

PArthi, Labieno, qui Pompeianarum partium fuerat, duce, in Syriam irruperunt: uictoq; Didio Saxa M. Antonij legato, uniuerſam eam prouinciam occupauerunt. M. Antonius cum ad bellum contra Cæſarem gerendum incitaretur, uxore Fuluia dimiſſa, ne concordiæ ducum obſtaret: pace facta cum Cæſare, ſororem eius Octauiam in matrimonium duxit. Q. Saluidienum conſilia nefaria contra Cæſarem molitum indicio ſuo detexit: isq; damnatus mortem ſibi conſciuit. P. Ventidius Antonij legatus Parthos prælio uictos Syria expulit: Labieno eorum duce occiſo. Cum uicinus Italiæ hoſtis Sex Pompeius Siciliam teneret, & annonæ commeatum impediret: cum eo poſtulatam pacem Cæſar, & Antonius quidem fecerunt: ita ut Siciliam prouinciã haberet. Præterea motus Africæ, & bella geſta continet.

LIBRI CXXVIII.

CVm Sex. Pompeius rurſum latrocinijs mare infeſtum redderet: nec pacem, quam acceperat, præſtaret: Cæſar neceſſario bello contra eum ſuſcepto, duobus naualibus prælijs dubio euentu pugnauit. L. Ventidius legatus M. Antonij Parthos in Syria uicit: Regem'que eorum interemit. Iudæorum quoq; legati ab Antonio interempti ſunt.

pti ſunt. Præterea belli Siculi apparatum continet.

LIBRI CXXIX.

ADuerſus Sex. Pompeium uario euentu naualibus certaminibus pugnatum eſt: ita, ut duarum claßium, Cæſaris altera, cui Agrippa præerat, uinceret: altera, quam Cæſar duxerat, deleta, expoſiti in terram, in quàm maximo periculo eſſent. uictus deinde Pompeius in Siciliam profugit. M. Lepidus, ex Africa uelut ad ſocietatem belli contra Sex. Pompeium à Cæſare gerendi traiecerat: ei bellum cum Cæſar quoq; inferret, relictus ab exercitu, abrogato triumuiratus honore, uitam impetrauit. M. Agrippa nauali corona à Cæſare donatus eſt. qui honos nemini ante eum habitus eſt.

LIBRI CXXX.

MArcus Antonius, dum cum Cleopatra luxuriaretur, Mediam prouinciam ingreſſus bellum cum legionibus XVIII. & XVI. millibus equitum Parthis intulit. & cū duabus legionibus amißis, nulla re proſpere cedente retro rediret: inſecutis ſubinde Parthis, & ingenti trepidatione, & magno totius exercitus periculo, in Armeniam reuerſus eſt, XXI. die trecenta milia fuga emenſus. circa octo milia hominum tempeſtatibus amiſit. tempeſtates quoq; infeſtas ſuper infeliciter ſuſceptum Parthicum bellum culpa ſua paſſus eſt: quia hyemare in Armenia nolebat, dum ad Cleopatram feſtinat.

LIBRI CXXXI.

SEX. Pompeius, cum in fidem M. Antonij ueniret, bellum aduerſus eum in Aſia molie͠s

hibuit: Iapidas, Dalmatas, & Pannonios ſubegit. Antonius Artauaſdem Armeniæ regem fide data perductum in uincula conijci iußit, regnumq́; Armeniæ filio ſuo ex Cleopatra nato dedit: quam uxoris loco iampridem captus amore eius habere cœperat.

LIBRI CXXXII.

C.Cæſar in Illyrico Dalmatas domuit. Cum M. Antonius ob amorem Cleopatræ, ex qua duos filios habebat, Philadelpum, & Alexandrum: neq; in urbem ueni re uellet, neq; finito eius tempore triumuiratus imperium deponere, bellumq́; moliretur, quod urbi, Italiæq́; inferret, ingẽtibus tam naualibus, quàm terreſtribus copijs ob hoc cõtractis, remiſſoq́; Octauiæ ſorori Cæſaris repudio, Cæſar in Epirum cum exercitu traiecit. Pugnæ deinde nauales & prælia equeſtria ſecunda Cæſaris referuntur.

LIBRI CXXXIII.

M.Antonius ad Actium claſſe uictus Alexandriã pro fugit: obſeſſusq́; à Cæſare in ultima rerum deſperatione, præcipue occiſæ Cleopatræ falſo rumore impulſus, ſe ipſe interemit. Cæſaris Alexandria in poteſtatem redacta. Cleopatra, ne in arbitrium uictoris ueniret, uoluntaria morte occubuit. In urbem reuerſus tres triumphos egit: unum ex Illyrico, alterum ex Actiaca uictoria, tertium ex Cleopatra: impoſito fine ciuilibus bellis altero & trigeſimo anno. M.Lepidus, qui Lepidi triumuiri fuerat filius: coniuratione contra Cæſarem facta, bellum moliens oppreſſus, & occiſus eſt.

LIBRI CXXXIIII.

C.Cæſar rebus compoſitis, & omnibus prouincijs in certam formam redactis, Auguſtus quoq; cognominatus eſt: & menſis Sextilis in honorem eius appellatus eſt.

Cum

Cum ille conuentum Narbonæ egit, cenſus à tribus Gallijs, quas Cæſar pater uicerat, actus. Bellum contra Baſtarnas, & Mœſos, & alias gentes à M. Craſſo refertur.

LIBRI CXXXV.

Bellum à M. Craſſo aduerſus Thracas, & à Cæſare aduerſus Hiſpanos geſtum refertur, & Salaſſi, gentes alpinæ, perdomiti.

LIBRI CXXXVI.

Rhetia à Tyberio Nerone, & Druſo Cæſaris priuigno domita: Agrippa Cæſaris gener mortuus, & à Druſo cenſus actus eſt.

LIBRI CXXXVII.

Ciuitates Germaniæ cis Rhenum, & trans Rhenum poſitæ oppugnantur à Druſo, & tumultus, qui ob cenſum exortus in Gallia erat, compoſitus. Ara Cæſari ad confluentem Araris & Rhodani dedicata, ſacerdoteq́; creato C. Iulio Vercondaridubio Heduo.

LIBRI CXXXVIII.

Thraces domiti à Scipione: item Cheruſci, Tenchateri, Cauci, aliæq́; Germanorum trans Rhenum gentes ſubactæ à Druſo referuntur. Octauia ſoror Auguſti defuncta, antè amiſſo filio Marcello. cuius monimēta ſunt theatrum, & porticus, eius nomini dicata.

LIBRI CXXXIX.

Bellum contra tranſrhenanas gentes à Druſo geſtum refertur. in quo inter primores pugnauerunt, Senectius, & Annectius, tribuni ciuitatis Neruiorum. Dalmatas, & Pannonios Nero frater Druſi ſubegit. Pax cum Parthis facta eſt: ſignis à rege eorum, quæ ſub Craſſo &

LIBRI CXL.

Bellum aduerſus Germanorum trans Rhenum ciuitates geſtum à Druſo refertur. ipſe ex fractura equo ſuper crus eius collapſo, xxx. die quàm id acciderat, mortuus eſt. corpus à Nerone fratre, qui nuntio ualetudinis euocatus raptim occurrerat, Romam reuectum, & in C. Iulij tumulo conditum. Laudatus à Cæſare Auguſto uitrico, & ſupremis illius funeribus plures honores additi.

FINIS.

A01 A471869